

SPRÅKDATA

Manual för SynTaggning

Jerker Järborg

November 1986

U N I V E R S I T Y O F G Ö T E B O R G

Förord

En praktiskt användbar syntaktisk märkningsmodell kan inte konstrueras i ett sammanhang av en person. Den modell som presenteras nedan har visserligen till sina huvuddrag utformats av undertecknad men detaljer och specialregler har utvecklats genom täta diskussioner på interna arbetsmöten, där arbetsmaterialet utgjorts av de problemfall som mina medarbetare påträffat vid taggning av autentisk text. Modellen, och därmed även denna manual, är alltså, särskilt i sina detaljer, i hög grad resultatet av ett lagarbete. Jag vill därför tacka Kerstin Norén, Maria Toporowska-Gronostaj och Åsa Abelin för visat intresse, för språklig iakttagelseförmåga och för grammatisk idériakedom.

0. Allmänt: Föreliggande skrift är avsedd såsom en dokumentation av och ett praktiskt hjälpmedel för det syntaktiska märkningsarbete som bedrivs inom projektet SynTag. De teoretiska och praktiska grundtankarna bakom beskrivningsmodellen, liksom motiveringar för densamma, avses skola redovisas annorstädes.

Den valda modellen har kallats en relationell ytstrukturmodell. Därmed menas att ord och/eller konstituenten märks med avseende på de explicita relationer i vilka de uppträder i den faktiskt föreliggande texten. Några underliggande relationer suppleras normalt ej och ej heller kategoriseras konstituenten i termer av sitt principiella (minimala) innehåll (jfr kategorier sådana som NP). Stor vikt läggs vid de ytstrukturella indikatorerna ordföljd, kongruens och lexikalisk relationsmärkning ("grammatiska" ord och morfem samt i förekommande fall kausböjning). Den resulterande syntaktiska strukturen skulle kunna betraktas som en statisk dokumentation av en semantisk tolkningsprocess, angivande vilka ord som tolkas tillsammans och vilka grundläggande typer av roller de spelar vid tolkningen.

Manualen består av en allmän och en speciell del. I den förra beskrivs märkningssystemet systematiskt och anges principreglerna. I den senare tas ett antal viktiga problemtyper upp jämte specialregler för dessa.

- 1.1 Märkningsetiketter: Följande etiketter används vid märkning av ord eller konstituenten. Varje etikett kan vid behov förses med indexsiffra som skrivs omedelbart efter märkningskommandot och återges omedelbart efter utskriftsförkortningen.

förk.	klartext	kom.	explikation
FIN	finit verb	f	inkl. i förekommande fall även imperativ
INF	infinitiv	i	
HUV	huvudverb	w	mest supinum men ibland även presens-particip och preteritum particip
PART	verbpartikel	q	betonade prepositionella eller adverbiala ord som modifierar verbetydelsen
KOMPL	verbkomplement	k	vanl. oböjda substantiviska eller adjektiviska ord som uppträder vid relativt betydelsetomma verb, och uppbär uttryckets egentliga betydelse

SUB	subjekt	s	avser ytsubjektet, dvs i förekommande fall formellt i stället för "egentligt" subjekt
PRED	predikativ	p	främst för med subjektet kongruensböjt komplement till <i>vara</i> m.fl. men även allmänare
ARG	argument	g	dels för objekt, inkl. prepositionsobjekt (i vid mening) till verb, dels för (vanl. efterställda) bestämningar till ett huvudord, vars relationer till detta är explicit markerade, särskilt med preposition eller relativpronomen
ADV	adverbial	a	för ord eller fraser inom satsstrukturer, vilka på ett semantiskt oförutsägbart sätt modifierar hela satsbetydelsen, särskilt genom specifikation betr. tid eller sätt
KVAL	kvalifikator	1	inledande adverbiala bestämningar inom konstituent, särskilt ARG, som anger villkor för konstituentens tillämpbarhet
REL	relator	r	prepositionellt eller subjunktionellt uttryck inom ett argument som specificerar relationen mellan detta och motsvarande verb eller huvudord; även för liknande uttryck inom adverbial
DES	deskriptor	d	för bestämning inom en konstituent, vilken äger en egen, inre struktur och endast genom sitt eget huvudord är relaterad till den yttre konstituentens huvudord
H	huvudord	h	obligatorisk i varje konstituent som består av fler än ett ord och som ej har satsstruktur; skall i princip kunna ersätta hela konstituenten (utom ev. relator)
CON	konjunktion	c	för samordnande konjunktioner vilka fungerar som gräns mellan två satsstrukturer eller mellan räjongerna till två huvudord, utan att ingå i någondera
EXT	extern konstituent	x	för konstituent vilka på ett vagt och illa specificerat sätt anknyter till ett huvudord (vanligast) eller en satsstruktur. I det förra fallet rör det sig ofta om en alternativ beskrivning, i det senare om en mer eller mindre fristående kommentar.

Indexering används för att skilja i övrigt lika etiketter inom en räjong, dvs. en sträng av ord inom en konstituent på högre nivå och mellan gränsmarkörer (meningsbörjan, meningsslut, CON) på den aktuella nivån. Se vidare nedan.

1.2 Grundstrukturer: Syntaktiska relationer antages förekomma antingen inom en satsstruktur (s.k. nexusrelationer) eller inom en konstituent (i form av över- och underordning). Inom båda strukturtyperna kan samordning uppträda. De principiella satsstrukturerna är, utan avseende på konstituentföljden:

(1.2-1) Subjekt - Verb - Predikativ - Adverbial*

(1.2-2) Subjekt - Verb - Argument* - Adverbial*

(Här är "*" den s.k. Kleenes stjärna, som anger godtyckligt antal, från 0 och uppåt.)

Den principiella konstituentstrukturen är, utan avseende på ordningsföljden:

(1.1-3) Bestämning* - Huvudord - Argument*

(Utanför den egentliga konstituenten ligger dessutom, i förekommande fall, Kvalifikator och Relator. Se avsnitt 1.13.) - Båda grundstrukturerna kan delas i två eller flera delar genom samordnande konjunktioner.

Om rollerna Subjekt, Verb etc. i (1.2-1), (1.2-2), (1.2-3) ovan kallas syntaktiska grundfunktioner, gäller principiellt att varje ord och varje konstituent måste fylla en och endast en grundfunktion i en av grundstrukturtyperna. Omvänt gäller alltså att någon av dessa grundstrukturer alltid måste antagas föreligga, även om den är reducerad till formen. Vilken struktur som skall väljas är i allmänhet självklart (av kontexten och i sista hand av den semantiska uttolkningen) och är såtillvida av mindre intresse som själva strukturen ej har någon överordnad nod i SynTags formalism: man taggar endast de konstituenten som faktiskt föreligger. Observera att infinitiv- och presens participkonstruktioner räknas som reducerade satsstrukturer! Se även avsnitt 1.5 samt, för andra typer, 1.4 och 2.7.

1.3 Taggningsproceduren: Det antages att texten föreligger i (tekniska) meningar, avgränsade av stora skiljetecken. Små skiljetecken skall vidare ha separerats från närmaste ord, så att de har teknisk status som egna graford. Om vi betraktar en teknisk mening, dvs. en ordsträng mellan stora skiljetecken, gäller för denna antingen att en av grundstrukturerna ovan föreligger, eller att flera av samma typ föreligger, åtskilda av konjunktioner. Eftersom det senare fallet är reducerbart till det förra, behandlas endast detta. Nästan alltid rör

det sig om en av satsstrukturerna. Sedan typ av grundstruktur bestämts, taggas meningen i en första omgång genom att varje ord taggas på första (= högsta) nivån med etiketten för den konstituent i strukturen i fråga som det utgör eller ingår i.

- (1.3-1) Den unge mannen blev snabbt mycket förälskad.
 SUB SUB SUB FIN ADV PRED PRED
- (1.3-2) Han gav flickan tre röda rosor.
 SUB FIN ARG1 ARG2 ARG2 ARG2
- (1.3-3) Det var en uppvaktning som generade henne.
 SUB FIN PRED PRED PRED PRED PRED

Inom varje flerordskonstituent föreligger nu sekundärt en av grundstrukturerna såsom inre struktur. I en andra omgång taggas alltså orden i dessa på andra nivån med etiketten för den konstituent i vederbörlig sekundär struktur som det utgör eller ingår i. Ett viktigt undantag utgörs av bestämmningar som är direkt hänförliga till sitt huvudord (på sätt som närmare skall specificeras i 1.10): sådana bestämmningar taggas ej.

- (1.3-1') Den unge mannen blev snabbt mycket förälskad.
 SUB SUB SUB FIN ADV PRED PRED
 H H
- (1.3-2') Han gav flickan tre röda rosor.
 SUB FIN ARG1 ARG2 ARG2 ARG2
 H
- (1.3-3') Det var en uppvaktning som generade henne.
 SUB FIN PRED PRED PRED PRED PRED
 H ARG ARG ARG

På motsvarande sätt förfäres i en tredje, fjärde ... omgång, till dess samtliga flerordskonstituenterna med inre struktur fått denna taggad:

- (1.3-3'') Det var en hyllning som generade henne.
 SUB FIN PRED PRED PRED PRED PRED
 H ARG ARG ARG
 SUB FIN ARG

I slutläget är varje ord försett med en vektor av etiketter, av vilka den sista, eller den sista och näst sista, beskriver ordets egen relation till sin lokala syntaktiska kontext. Sålunda är i exempel (1.3-3'') *en* en bestämmning i en predikativ, *hyllning* huvudord i en predikativ, *henne* argument

Då någon bestämmning avser båda huvudorden, betraktas den samordnade strukturen som en helhet på den högre nivån, vars inre struktur sedan får lösas på en lägre nivå.

- (1.4-6) Alla käcka gossar och söta flickor i staden är välkomna
 SUB SUB SUB SUB SUB SUB SUB SUB FIN PRED
 H H H H H H ARG ARG
 H1 CON H2 REL H

Här är såväl *alla* som *i staden* bestämmningar till hela den samordnade strukturen, medan *käcka* och *söta* är bestämmningar till respektive samordnade huvudord.

Det bör observeras att någon en-en-tydig motsvarighet mellan ordklassen samordnande konjunktioner och den funktionella kategorin CON ej föreligger. Å ena sidan fungerar *ty* som en underordnande konjunktion och meningsinledande *och, men* m.m. har ingen samordnande funktion. De sistnämnda taggas ADV, medan *ty* är en REL (se 1.13). Å andra sidan har t.ex. *liksom* i många fall samordnande funktion.

- (1.4-7) Pelle liksom Olle gillar att spela poker.
 SUB SUB SUB FIN ARG ARG ARG
 H1 CON H2 INF ARG

Kommatecken fungerar ofta samordnande, både mellan satser och inom konstituenten.

- (1.4-2') Pelle öppnade fönstret , klättrade ut och sprang
 SUB FIN ARG CON FIN ARG CON FIN
 från platsen.
 ARG ARG
 REL H

- (1.4-8) Förordningen gäller för fotgängare , cyklister och
 SUB FIN ARG ARG ARG ARG ARG
 REL H1 CON H2 CON
 mopedister.
 ARG
 H3

1.5 Verbfrasen: Kategorin Verb i en satsstruktur enligt 1.2 ovan utgörs (om ej underförstått från en föregående, samordnad struktur) av någon kombination av konstituenttyperna FIN, HUV och INF, vid behov kompletterad av någon (eventuellt båda) av PART och KOMPL. En (och endast en) konstituent av kategorin FIN är, som bekant, obligatorisk i huvudsats, närmare bestämt i en menings första satsstruktur (om samordning

föreligger) på första nivån, och möjlig i övriga satsstrukturer. Av kategorierna HUV och INF kan, vid vissa lexem, flera konstituenten förekomma i samma satsstruktur; dessa numreras i så fall i löpande följd. Den sista verbkonstituenten i en satsstruktur utgör det *egentliga* verbet, som bestämmer satsens konstruktion (antal och art av argument etc.) Verbkonstituenten består nästan alltid av endast ett ord; undantag utgörs av samordningar samt i vissa fall infinitiver med tillhörande infinitivmärke. Observera att vid samordning av verb den faktiska kategoribeteckningen, med indexsiffra, ersätter den normala beteckningen med H1, H2.

(1.5-1) Pelle satt och funderade på saken.
 SUB FIN FIN FIN ARG ARG
 FIN1 CON FIN2 REL H

(1.5-2) Pelle kan komma att fundera på saken.
 SUB FIN INF1 INF2 INF2 ARG ARG
 INF REL H

Någon gång kan samordning förekomma av olika verbkategorier. Därvid används HUV såsom verbkategori på den högre nivån och vederbörlig faktisk kategori på den lägre:

(1.5-3) De bor eller har bott i Borås.
 SUB HUV HUV HUV HUV ARG ARG
 FIN1- CON FIN2 HUV2 REL H

För att samordnade verb skall tillåtas (i stället för den normala lösningen med samordnade, defekta satser) fordras positiva semantiska och syntaktiska kriterier. I fallet (1.5-1) är verbet sitta uppenbarligen ett s.k. operatorverb med aktionsartsbetydelse (durativ) och de båda verben skils ej åt av annan konstituent, såsom i

(1.5-1') Pelle satt på bryggan och funderade på saken.
 SUB FIN ARG ARG CON FIN ARG ARG
 REL H REL H

I fallet (1.5-3) tolkas uppenbarligen verbfrasen som ett slags "sammanfattningstempus" inom ett och samma verbparadigm. Vid olika paradigmen är normallösningen (med samordnade satser) nödvändig.

En infinitiv är konstituent i verbfrasen endast om föregående verbkonstituent utgörs av ett av ett litet antal s.k.

verbfrasbildande verb, med egenskapen att endast fungera såsom operatorer på andra verb. I övriga fall analyseras infinitiven (med sina eventuella argument e.d.) såsom argument till föregående verbkonstituent (= det egentliga verbet). Vi skiljer alltså på

- (1.5-4) Pelle skall fundera på saken.
 SUB FIN INF ARG ARG
 REL H

och

- (1.5-5) Pelle beslutar fundera på saken.
 SUB FIN ARG ARG ARG
 INF ARG ARG
 REL H

Till de verbfrasbildande verken räknas främst s.k. modala hjälpverb men även vissa andra av modal eller aktionsartsangivande karaktär. En lista över de grundläggande verbfrasbildarna ges i bilaga 1. Sekundärt kan vissa passiva verb tillkomma, vilka i denna form har liknande funktioner, speciellt epistemologiska. Så t.ex. är *beräknas* verbfrasbildande (men knappast *beräkna*) på grund av funktionell likhet med *lära* 'torde enligt vad det påstås' m.fl. För detaljregler se avsnitt 2.1.

Såsom *verbpartikel* betraktas ett (i normalfallet) betonat, adverbiellt eller prepositionellt ord, vilket modifierar den sista verbkonstituenten med avseende på aspekt/aktionsart, argumentuppsättning/djupkasusram och/eller riktning (konkret eller abstrakt). Det egentliga verbet utgörs i detta fall av kombinationen sista verbkonstituent och partikel. Verbpartikeln är subsidiär till kategorin ARG och upprättas endast på positiva semantiska eller syntaktiska grunder. En potentiell partikel som endast anger riktning blir normalt en del av argumentets relationsmarkör, men kan även ensam fungera som ARG. Se vidare avsnitt 1.8 samt 2.5.

- (1.5-6) Pelle slog ut rutan.
 SUB FIN PART ARG

- (1.5-7) Pelle tycker om Lisa.
 SUB FIN PART ARG

- (1.5-8) Pelle har byggt upp hela verksamheten.
 SUB FIN HUV PART ARG ARG
 H

Men

(1.8-19) Pelle reste upp till fjällen.
 SUB FIN ARG ARG ARG
 REL REL H
 H

Såsom *verbkomplement* betraktas ett fåtal, huvudsakligen substantiviska ord, med eller utan relationsangivande preposition, vilka uppträder tillsammans med verb(lexem) med en i det närmaste renodlad och "tom" handlings- eller händelsebetydelse. Tillsammans med ett sådant verb bildar komplementet det egentliga verbet, i vilket komplementet alltså uppbär det väsentliga, semantiskt specifika, innehållet, medan verbet endast har ett slags aktionsartsbetydelse. Verbkomplementen saknar nästan alltid bestämning och står i obestämd form singularis, utan obestämd artikel. Är det fråga om prepositionsuttryck är huvudordet ibland obsolet kasusböjt. I de flesta fall fordras att det egentliga verbet (= sista verb + komplementet) normalt tar ett ARG; jämför dock (1.5-12) nedan. Komplement tenderar att vara frasbundna (till en liten grupp verb) och extremfallet är givetvis det helt lexikaliserade komplementet. Såsom ett specialfall räknas lexikaliserade reflexivpronomen. Detaljregler för komplement ges i avsnitt 2.2. En lista över vanliga komplement och komplementtagande verb ges i bilaga 2.

(1.5-9) Pelle kunde inte ta ställning till problemet.
 SUB FIN ADV INF KOMPL ARG ARG
 REL H

(1.5-10) Lisa håller reda på sina papper.
 SUB FIN KOMPL ARG ARG ARG
 REL H

(1.5-11) Vad kan jag stå till tjänst med?
 ARG FIN SUB INF KOMPL KOMPL ARG
 H REL H REL

(1.5-12) Kalle rörde sig oroligt i sömnen.
 SUB FIN KOMPL ADV1 ADV2 ADV2
 REL H

(1.5-13) Festen äger rum på lördag.
 SUB FIN KOMPL ARG ARG
 REL H

Men:

(1.5-14) Pelle vill stå i centrum för intresset.
 SUB FIN INF ARG ARG ARG ARG
 REL H ARG ARG
 REL H

Enligt 1.2 ovan skall infinitivkonstruktioner så långt möjligt taggas som motsvarande satsstrukturer. Detta gäller även då infinitivkonstruktionen står som ARG i en konstituentstruktur. Särskilt bör märkas att även en ensam infinitiv taggas INF, som i

(1.5-16) Pelle är svår att tillfredsställa.
 SUB FIN PRED PRED PRED
 H ARG ARG
 INF

Jämför:

(1.5-17) Pelle är svår att ge hjälp.
 SUB FIN PRED PRED PRED PRED
 H ARG ARG ARG
 INF ARG

(1.5-18) Lisa hade många överraskningar att bjuda på.
 SUB FIN ARG ARG ARG ARG ARG
 H ARG ARG ARG
 INF ARG
 REL

Även presensparticiper i s.k. satsförkortningar o.d. markeras HUV av liknande skäl.

(1.5-19) Pelle inträdde, visslande en munter melodi.
 SUB FIN SUB SUB SUB SUB
 H ARG ARG ARG ARG ARG
 HUV ARG ARG ARG
 H

1.6 Subjekt: Subjekt förekommer i båda satsstrukturtyperna (där det ej underförstås) och igenkänns i allmänhet lätt. Vid eventuell tvekan kan testas genom att satsen omskrives i perfekt (eller pluskvamperfekt) och får inledas med ett okontroversiellt tidsadverbial; den (nominala) konstituent som då hamnar mellan FIN och HUV är alltid SUB. En konsekvens härav är att SUB markeras för formellt, ej "egentligt", subjekt (vilket markeras som ARG):

(1.6-1) Det sitter en gubbe på bänken.
 SUB FIN ARG1 ARG1 ARG2 ARG2
 H REL H

(1.6-1') Idag har det suttit en gubbe på bänken.
 ADV FIN SUB HUV ARG1 ARG1 ARG2 ARG2
 H REL H

(1.6-2) Idag har det ringt en massa människor till Pelle.
 ADV FIN SUB HUV ARG1 ARG1 ARG1 ARG2 ARG2
 H REL H

- (1.6-3) Det kastades brödbitar till fåglarna.
 SUB FIN ARG1 ARG2 ARG2
 REL H

Vid s.k. extraposition betraktas däremot *det* som huvudord i ett diskontinuerligt SUB, detta p.g.a. att hopskrivning är möjlig.

- (1.6-4) Att spela fotboll är roligt.
 SUB SUB SUB FIN PRED
 INF ARG

- (1.6-4') Det är roligt att spela fotboll.
 SUB FIN PRED SUB SUB SUB
 H ARG ARG ARG
 INF ARG

- (1.6-4'') Det att spela fotboll är roligt.
 SUB SUB SUB SUB FIN PRED
 H ARG ARG ARG
 INF ARG

Även prepositionsuttryck kan ingå i ett diskontinuerligt SUB, om hopskrivning är tänkbar. Så t.ex.:

- (1.6-5) Det är inne med korta kjolar.
 SUB FIN PRED SUB SUB SUB
 H ARG ARG ARG
 REL H

men ej:

- (1.6-6) Det är dags för en nyordning.
 SUB FIN PRED PRED PRED PRED
 H ARG ARG ARG
 REL H

Vid s.k. Cleft-konstruktioner ("utbrytning") kan däremot *det* aldrig kompletteras; relativsatsen förs till predikativet:

- (1.6-7) Det var Pelle som pangade rutan.
 SUB FIN PRED PRED PRED PRED
 H ARG ARG ARG
 SUB FIN arg

Ytterligare fall med diskontinuerliga SUB diskuteras i avsnitt 2.3. Där ges också specialregler för valet mellan SUB och PRED i de fall då den "klassificerande" betydelsen av *vara* (se nästa avsnitt) har övergått till att bli rent identitetsbetecknande.

Förutom i satsstrukturer används SUB för att markera det självständiga elementet i ett par av beroende (verb)argument. Det osjälvständiga elementet markeras vanligen PRED. Se vidare avsnitt 1.8 nedan.

1.7 Predikativ: Predikativ förekommer såsom komplement till subjektet vid vissa verb, främst *vara* och *bliva*. Konstruktion med predikativ utesluter normalt konstruktion med argument, enligt avsnitt 1.2 (för undantag, se nedan). I typfallet är predikativet eller dess huvudord adjektiviskt, kongruerar med subjektet i genus och numerus och anger en egenskap som tillskrives subjektet. Detta fall svarar mot den vanligaste betydelsen hos *vara* 'kunna beskrivas såsom' (lexem 2 i Lexikalisk databas, LDB). I det andra huvudfallet är predikativet substantiviskt, kongruerar i princip med subjektet i numerus och anger en klass e.d. till vilken subjektet hänföres. Detta fall svarar mot *vara* 'kunna klassificeras såsom' (lexem 3 enligt LDB). – Däremot betraktas *vara* 'befinna sig' (lexem 1 enligt LDB) såsom ett grundläggande lokativt verb, vilket tar rumsargument (se vidare avsnitt 1.8).

(1.7-1) Lejonet var mycket hungrigt.

SUB FIN PRED PRED
H

(1.7-2) Skön och sublim är denna dikt

PRED PRED PRED FIN SUB SUB
H1 CON H2 H

(1.7-3) Pelle är lärare i svenska och historia.

SUB FIN PRED PRED PRED PRED
H ARG ARG ARG ARG
REL H1 CON H2

(1.7-4) Pelle och Kalle är norrlänningar.

SUB SUB SUB FIN PRED
H1 CON H2

Men:

(1.7-5) Pelle är i lärarrummet.

SUB FIN ARG ARG
REL H

Den lokativa betydelsen (med ARG) kan marginellt även uppträda hos *bliva* m.fl.

I vissa fall måste komplementet räknas såsom PRED, trots att det inleds med preposition. Det är då fråga om en kasusroll e.d. som tillskrives subjektet (och som kunde sättas i

direkt anslutning därtill, utan någon konstruktion med *vara*).
Se vidare avsnitt 1.9. För den använda notationen, se också
avsnitt 1.13.

(1.7-6) Brevet var till Pelle.
SUB FIN PRED PRED
ARG ARG
REL H

(1.7-7) Är den kakan för mig?
FIN SUB SUB PRED PRED
H ARG ARG
REL H

(1.7-8) Ringen är av rent guld.
SUB FIN PRED PRED PRED
ARG ARG ARG
REL H

Jämför:

(1.7-8') En ring av guld. etc.

Till samma kategori räknas också

(1.7-9) Flickan var med barn.
SUB FIN PRED PRED
ARG ARG
REL H

trots att testet här fungerar sämre. Jämför också fallet
där PRED är en genitiv:

(1.7-10) Cykeln är Pelles.
SUB FIN PRED

Till huvudgruppen av verb med PRED hör *förbliva*, *varda* samt,
traditionellt, *heta* (i den vederbörliga normalbetydelsen).
För *kallas* se nedan.

En andra grupp utgörs av verb som anger vissa sinnesintryck,
vilka beskrivs med kongruensböjda adjektiv.

(1.7-11) Pelle låter hes.
SUB FIN PRED

(1.7-12) Lösningen ter sig föga lyckad.
SUB FIN KOMPL PRED PRED
H

(1.7-13) Lisa ser trevlig ut.
SUB FIN PRED PART

Observera dock att vissa liknande verb, vilka optionellt
konstrueras med ett ARG innehållande en infinitiv av *vara*,

jämte PRED till denna, icke anses ta PRED då infinitiven är utelämnad. Alltså:

(1.7-14) Pelle verkade ganska nykter.
 SUB FIN ARG ARG
 PRED PRED
 H

på grund av:

(1.7-14') Pelle verkade vara ganska nykter.
 SUB FIN ARG ARG ARG
 INF PRED PRED
 H

Enstaka sinnesverb kan, såsom undantag från huvudregeln, ta både PRED och ARG:

(1.7-15) Glaset kändes kallt i handen.
 SUB FIN PRED ARG ARG
 REG H

där *kännas* måste anses ta ett lokationsargument (*Chocken kändes i maggropen* etc).

Det viktigaste undantaget från huvudregeln utgörs emellertid av s.k. predikativa attribut, vilka markeras PRED: Predikativa attribut uppträder vanligen vid befintlighets- och rörelseverb, i konkret eller överförd betydelse (och kan ofta, med viss framgång, omskrivas med *och* + (ngn form av) *vara* + vanlig predikativ).

(1.7-16) Kartan låg utbredd på bordet.
 SUB FIN PRED ARG ARG
 REL H

(1.7-17) Träden stod mörka mot kvällshimlen.
 SUB FIN PRED ARG ARG
 REL H

(1.7-18) Drömsk vandrade hon över ängarna.
 PRED FIN SUN ARG ARG
 REL H

(1.7-19) Lugn stod han mot Europa.
 PRED FIN SUB ARG ARG
 REL H

Vid denna typ av konstruktion används PRED för att binda samman två olika konstituent, mellan vilka kongruens råder (nämligen SUB och PRED), trots att motsvarande verb egentligen konstrueras med ARG. Det visar sig lämpligt att även använda PRED för mer komplicerade typer av kongruens mellan

olika konstituent-er. Principen är därvid att om ett PRED ej är direkt konstituent i en satsstruktur, skall det räknas såsom samhörigt med (och potentiellt kongruera med) "närmaste" SUB eller H på högre (eller, vid beroende ARG, på samma) nivå. Om ifrågavarande PRED är på nivå (k+1) gäller:

- (1.7-20) (a) Om PRED är underordnat ett ARG_i på nivå k, om ARG_i ingår i en satsstruktur på nivå k vilken också omfattar ett ARG_j (i≠j) och om ARG_j är överordnat ett SUB på nivå (k+1), så är PRED samhörigt med detta SUB. (Se vidare om beroende ARG i nästa avsnitt.)
- (1.7-20) (b) Om övriga förutsättningar enligt (a) är uppfyllda, men det ej finns något ARG_j som är överordnat ett SUB på nivå (k+1), så är PRED samhörigt med SUB i den överordnade satsstrukturen på nivå k. (se ex. (1.7-21).)
- (1.7-20) (c) Om förutsättningarna enligt (a) och (b) ej är uppfyllda gäller att PRED är samhörigt med SUB respektive H i sin närmast överordnade satsstruktur respektive konstituentstruktur.

Exempel på användningen av dessa regler kommer att ges i andra avsnitt. Dock bör en konsekvens påpekas: vissa verb som i passiv ytligt sett tycks konstrueras med PRED, markeras enligt regel (b) ovan, dvs. med beroende ARG som kongruerar med SUB på närmast högre nivå. Alltså:

- (1.7-21) Huset målades rött.
 SUB FIN ARG
 PRED

På liknande sätt löses *kallas*:

- (1.7-22) Han kallas Pelle.
 SUB FIN ARG
 PRED

på grund av

- (1.7-22') Vännerna kallar honom Pelle.
 SUB FIN ARG1 ARG2
 SUB PRED

där det vore svårt att hävda att relationen mellan *kalla* och *kallas* vore annorlunda än den normala mellan aktiv och passiv. Att PRED är nödvändigt framgår av:

(1.7-23) Man kallade förslaget idiotiskt.
 SUB FIN ARG1 ARG2
 SUB PRED

Se vidare nästa avsnitt.

1.8 Argument i satsstrukturer: Argument är samlingsnamnet för alla (i stort sett nominala) konstituenten som står i en direkt, syntaktiskt markerad och semantiskt välbestämd, relation till antingen det egentliga verbet i en satsstruktur eller till huvudordet i en överordnad konstituent. I det förra fallet gäller dessutom att konstituenten som utgör SUB eller PRED enligt föregående avsnitt ej kommer i fråga som ARG (dessa kategorier kan systematiskt sett betraktas såsom speciella 'markerade' typer av argument). På satsnivå kommer alltså kategorin ARG att omfatta direkta och indirekta objekt samt prepositionsobjekt. Beträffande ARG på konstituentnivå hänvisas till nästa avsnitt.

Direkt och indirekt objekt igenkänns genom placering samt (vid personliga pronomen) genom oblikt kasus. Inga speciella krav på den inre strukturen föreligger, varför infinitivfraser, *att*-satser, anföringssatser m.m. också markeras ARG. OBS att i satser med formellt subjekt måste det s.k. egentliga subjektet markeras ARG. OBS även att numreringen (vid flera ARG) ej har någon semantisk/syntaktisk innebörd utan endast anger faktisk ordningsföljd!

- (1.8-1) Lisa kysste Pelle.
 SUB FIN ARG
- (1.8-2) Pelle gav henne en kram.
 SUB FIN ARG1 ARG2 ARG2
 H
- (1.8-3) Pelle planerade att kyssa Lisa.
 SUB FIN ARG ARG ARG
 INF ARG
- (1.8-4) Lisa trodde att det var torsdag.
 SUB FIN ARG ARG ARG ARG
 SUB FIN PRED
- (1.8-5) "Hon är så ombytlig", sade Pelle.
 ARG ARG ARG ARG FIN SUB
 SUB FIN PRED PRED
 H
- (1.8-6) Det dracks mycket sprit på firmafesten.
 SUB FIN ARG ARG ADV ADV
 H REL H

(Jfr även exempel 1.6-1 – 1.6-3 ovan.)

Kategorin prepositionsobjekt (som egentligen saknas i traditionell grammatik) är mer kontroversiell och dess avgränsning mot adverbial är ej självklar. Traditionellt räknas prepositionsuttryck som "ersätter" ett indirekt objekt såsom äkta prepositionsobjekt (och därför givetvis som ARG):

(1.8-7) Pelle gav en present till Lisa.
 SUB FIN ARG1 ARG1 ARG2 ARG2
 H REL H

Vissa verb tar, mer eller mindre obligatoriskt, ett prepositionsuttryck som syntaktisk komplettering; även sådana uttryck räknas ofta som prepositionsobjekt (och ARG):

(1.8-8) Lisa litar på Pelle.
 SUB FIN ARG ARG
 REL H

Däremot brukar andra syntaktiskt obligatoriska kompletteringar räknas som adverbial, t.ex. de lokativa prepositionsuttrycken vid förflyttningsverb. Även agenten i passiva sats, vilken ju i likhet med *till-* eller *åt-*objektet vid *giva* m.fl. kan betraktas såsom "transformationellt härledd", brukar traditionellt kallas adverbial. Alla dessa typer av prepositionsuttryck räknas i SynTag som prepositionsobjekt och markeras ARG. Motiveringen är att distinktionen mellan ARG och ADV, liksom andra typer av relationella distinktioner, måste avspegla den semantiska tolkningsstrategin. Grundprincipen är att alla specifikationer till det egentliga verbet som avser semantiskt förutsägbara rolltyper eller aktanter i förhållande till detta (dvs. ingår i verbets "djupkasusram") utgör argument, medan beteckningen adverbial reserveras för mer eller mindre tillfälliga 'accidentella' specifikationer till verbet eller till satsen som helhet. Ett verbs syntaktiska argumentram betraktas alltså som en funktion av dess individuella semantiska struktur. Denna kan tänkas som en kedja eller ett träd av enklare "händelseatomer" (eller motsvarande), vilka vardera fokuserar en eller högst två av rolltyperna (vilka ofta kan karakteriseras i termer av Fillmores djupkasus). De olika "händelseatomerna" har normalt olika vikt, vilket gör det möjligt att för varje verb tala om mer eller mindre primära rolltyper. Verbets

rolltyper eller djupkasus bestäms med ledning av dess definition enligt LDB, ibland kompletterad genom definitionsordens definitioner i ett å två led bakåt. Vissa kasus anses kunna uppträda generellt inom en större grupp: så t.ex. tar alla passiva verb optionellt Agent, representerat av ett prepositionsuttryck med *av* (vilket alltså markeras ARG). För tillämpnings- och detaljregler se avsnitt 2.4 – Såsom framgår kommer alltså både syntaktiskt obligatoriska och många syntaktiskt optionella prepositionsuttryck att räknas som ARG, p.g.a. att verbets semantik (djupkasusram) faller utslaget.

- (1.8-9) Pelle reste till Stockholm.
 SUB FIN ARG ARG
 REL H
- (1.8-10) Vagnen går från Göteborg till Örebro via Laxå.
 SUB FIN ARG1 ARG1 ARG2 ARG2 ARG3 ARG3
 REL H REL H REL H
- (1.8-11) Pelle går från klarhet till klarhet.
 SUB FIN ARG1 ARG1 ARG2 ARG2
 REL H REL H
- (1.8-12) Samtalet betalas av adressaten.
 SUB FIN ARG ARG
 REL H
- (1.8-13) Lisa gavs en present av Pelle.
 SUB FIN ARG1 ARG1 ARG2 ARG2
 H REL H
- (1.8-14) Lisa slängde skräpet i slaskpåsen.
 SUB FIN ARG1 ARG2 ARG2
 REL H
- (1.8-15) Pelle betalade ett kraftigt överpris för bilen.
 SUB FIN ARG1 ARG1 ARG1 ARG2 ARG2
 H REL H
- (1.8-16) Antalet deltagare uppskattades till minst 10 000.
 SUB SUB FIN ARG ARG ARG
 H REL H
- (1.8-17) Pelle siktade på Olle med revolvern.
 SUB FIN ARG1 ARG1 ARG2 ARG2
 REL H REL H
- (1.8-18) Lisa överraskade alla genom att begära ordet.
 SUB FIN ARG1 ARG2 ARG2 ARG2 ARG2
 REL INF ARG

Många verb (särskilt förflyttningsverb) fordrar obligatorisk komplettering antingen med ett prepositionsuttryck eller med

ett adverb. Konsekvensen kräver att komplementet skall betraktas som ett (visserligen reducerat) ARG även när det utgörs av ett ettordsadverb. Vi får alltså:

(1.8-9') Pelle reste till Stockholm varje veckoslut.
 SUB FIN ARG ARG ADV ADV
 REL H H

(1.8-9'') Pelle reste hem varje veckoslut.
 SUB FIN ARG ADV ADV
 H

Om både adverb och prepositionsuttryck uppträder i samma kasusroll, betraktas prepositionsuttrycket normalt såsom det egentliga argumentet, medan adverbet betraktas som en specificering av argumentets relationsmarkör (dvs. som en bestämning till prepositionen). För undantag se avsnitt 2.5.

Alltså:

(1.8-19) Pelle reste upp till fjällen.
 SUB FIN ARG ARG ARG
 REL REL H
 H

Däremot:

(1.8-20) Pelle reste upp via Laxå.
 SUB FIN ARG1 ARG2 ARG2
 REL H

på grund av att vi har att göra med olika kasusroller (Goal resp. Path).

Om adverb och prepositionsuttryck står åtskilda av annan konstituent, blir adverbet däremot PART. Jämför

(1.8-21) Pelle slängde bollen upp på taket.
 SUB FIN ARG1 ARG2 ARG2 ARG2
 REL REL H
 H

(1.8-21') Pelle slängde upp bollen på taket.
 SUB FIN PART ARG1 ARG2 ARG2
 REL H

För detaljregler se avsnitt 2.5.

Enkla adverb kan, analogt med ovanstående, även fungera som ARG vid befintlighetsverb. Vi får alltså

(1.8-22) Pelle är hemma.
 SUB FIN ARG

(1.8-23) Pelle är inne på sitt tjänsterum.
 SUB FIN ARG ARG ARG ARG
 REL REL H
 H

I fallen ovan där ett verb tagit två eller flera ARG har argumenten varit syntaktiskt oberoende av varandra, i motsats till SUB - PRED-konstruktionen, där PRED är beroende av (kongruerar med) SUB. Det finns emellertid åtskilliga verb vilka (förutom SUB) tar två kompletterande specificeringar vilka dels rimligtvis måste anses utgöra distinkta roller, dels är syntaktiskt beroende av varandra. Sådana konstituenten markeras som ARG1, ARG2 på den högre nivån. På närmast lägre nivå markeras det oberoende argumentet SUB, medan det beroende markeras PRED, med undantag för eventuell relationsmarkör (och ev. kvalifikator). Vi får alltså

(1.8-24) De betraktar ärendet som avslutat.
 SUB FIN ARG1 ARG2 ARG2
 SUB REL PRED

samt vid s.k. objektiv predikativ

(1.8-25) Pelle målade huset rött.
 SUB FIN ARG1 ARG2
 SUB PRED

Vid passivering bibehålls den särskilda ARG-nivån för det argument som ej blir SUB.

(1.8-24') Ärendet betraktas som avslutat.
 SUB FIN ARG ARG
 REL PRED

(1.8-25') Huset målades rött.
 (=1.7-21) SUB FIN ARG
 PRED

Ibland kan en predikativ ingå i en infinitivkonstruktion, som i sin tur måste anses vara ett beroende argument. Även i detta fall markeras det oberoende argumentet med SUB på nästa lägre nivå, medan det beroende ges sin fulla struktur. Reglerna i (1.7-20) räcker fortfarande för att "förklara" kongruensen)

(1.8-26) De utgav huset för att vara nyrenoverat.
 SUB FIN ARG1 ARG2 ARG2 ARG2 ARG2
 SUB REL INF PRED

(1.8-26') Huset utgavs för att vara nyrenoverat.
 SUB FIN ARG ARG ARG ARG
 REL INF PRED

För konsekvensens skull behandlas även s.k. objekt med infinitiv ("akusativ med infinitiv") som ett oberoende och ett beroende argument. Skälet är främst att konstruktionen uppför sig som de ovan behandlade vid passivering (som ju skiljer det förra objektet från dess infinitiv). Beroendet kan påvisas med hjälp av (visserligen marginella) PRED-konstruktioner. Vi får alltså

(1.8-27) Pelle hörde Lisa spela piano.
 SUB FIN ARG1 ARG2 ARG2
 SUB INF ARG

(1.8-27') Lisa hördes spela piano.
 SUB FIN ARG ARG
 INF ARG

Jämför också:

(1.8-28) Pelle såg Lisa bli stel i ansiktet.
 SUB FIN ARG1 ARG2 ARG2 ARG2 ARG2
 SUB INF PRED PRED PRED
 H ARG ARG
 REL H

1.9 Argument i konstituent: Enligt föregående avsnitt är ett argument i en konstituent en bestämning till huvudordet i konstituenten i fråga, som står i en direkt, syntaktiskt markerad och semantiskt välbestämd, relation till detta. Kategorin omfattar i stort sett prepositionsbestämningar (prepositionsattribut), antingen nominala eller av satsform, relativsatser, infinitivkomplement och *att*-satser. (För några tillkommande specialfall, se nedan samt avsnitt 2.6.) Den syntaktiska markeringen av relationstypen är i princip obligatorisk och skall alltså utgöras av en preposition, ett relativpronomen eller *att* (som infinitivmärke eller subjunktion). Eftersom en konstituentstruktur, i motsats till en satsstruktur, saknar ett positionsschema (à la Diderichsen), kan position ej godkännas såsom syntaktisk markör. Dock gäller att ARG i en konstituent normalt följer efter sitt huvudord; det vanligaste undantaget utgörs av ARG till adjektiv som i sin tur bestämmer ett substantiv (se ex. (1.9-10) nedan).

På det semantiska planet är det lätt att se att prepositionsbestämningar, särskilt till abstrakta substantiv (verbalabstrakter m.m.), i många avseenden kan jämföras med

prepositionsobjekt till verb, i det att bestämmningen i båda fallen specificerar en given kasusroll. Det bör noteras att prepositionsbestämningen i sådana fall är syntaktiskt mer eller mindre obligatorisk (jämför ex. (1.9-7), (1.9-9) nedan) Denna likhet motiverar den dubbla användningen av kategori-beteckningen ARG.

(1.9-1) Pelle intresserade sig starkt för Lisa.
 SUB FIN ARG1 ADV ARG2 ARG2
 REL H

(1.9-1') Pelles intresse för Lisa var starkt.
 SUB SUB SUB SUB FIN PRED
 H ARG ARG
 REL H

(1.9-1'') Pelle var starkt intresserad av Lisa.
 SUB FIN PRED PRED PRED PRED
 H ARG ARG
 REL H

I analogi härmed betecknas även mera tillfälliga rollspecifiseringar (omständigheter, plats etc.) som ARG.

(1.9-2) Mattan i köket är nerkladdad.
 SUB SUB SUB FIN PRED
 H ARG ARG
 REL H

(1.9-3) Lokalen fylldes av män med attachéväschor.
 SUB FIN ARG ARG ARG ARG
 H ARG ARG
 REL H

(1.9-4) Pelle bor i västra delen av staden.
 SUB FIN ARG ARG ARG ARG ARG
 REL H ARG ARG
 REL H

(1.9-5) Lisa är expert på bilmotorer.
 SUB FIN PRED PRED PRED
 H ARG ARG
 REL H

(1.9-6) Pelle är expert på att undvika problem.
 SUB FIN PRED PRED PRED PRED PRED
 H ARG ARG ARG ARG
 REL INF ARG

(1.9-7) Pelle har intresse av att saken blir nedtystad.
 SUB FIN ARG ARG ARG ARG ARG ARG
 H ARG ARG ARG ARG ARG
 REL SUB FIN PRED

- (1.9-8) Lisa var röd i ansiktet.
 SUB FIN PRED PRED PRED
 H ARG ARG
 REL H
- (1.9-9) Pelle är inte mottaglig för sakskaäl.
 SUB FIN ADV PRED PRED PRED
 H ARG ARG
- (1.9-10) Lisa är intresserad av att spela fotboll.
 SUB FIN PRED PRED PRED PRED PRED
 H ARG ARG ARG ARG
 REL INF ARG
- (1.9-11) En i detta sammanhang överflödig upplysning lämnades.
 SUB SUB SUB SUB SUB SUB FIN
 DES DES DES DES DES H
 ARG ARG ARG H
 REL H

Även rena infinitiv- och satskomplement skulle kunna beskri-
 vas såsom ett slags "rollspecificeringar", nämligen av en
 hos huvudordet presupponerad aktivitet, process e.d. Därför
 anses kategorin ARG vara tillämpbar även här.

- (1.9-12) Lisas önskan att behaga hindrade hennes karriär.
 SUB SUB SUB SUB FIN ARG ARG
 H ARG ARG
 INF
- (1.9-13) Misstanken att något otillbörligt inträffat bekräftades.
 SUB SUB SUB SUB SUB FIN
 H ARG ARG ARG ARG
 SUB SUB HUV
 H
- (1.9-14) Lisa är svår att konversera.
 SUB FIN PRED PRED PRED
 H ARG ARG
 INF

Den semantiska funktionen hos en relativsats är att specifi-
 cera en "tillfällig roll" som fylls av huvudordet (korrela-
 tet) och därigenom specificerar detta. Ehuru en sådan "till-
 fällig roll" endast i undantagsfall har något med djupkasus
 att göra, står relativsatsen härigenom i en tillräckligt väl-
 bestämd relation till sitt huvudord för att motivera marke-
 ringen ARG.

- (1.9-15) Bilen som Pelle köpte fick körförbud
 SUB SUB SUB SUB FIN ARG
 H ARG ARG ARB
 ARG SUB FIN

(1.9-16) Mannen som sitter i soffan är Pelles bror.
 SUB SUB SUB SUB SUB FIN PRED PRED
 H ARG ARG ARG ARG H
 SUB FIN ARG ARG
 REL H

(1.9-17) Huset i vilket Lisa bor är rivningshotat.
 SUB SUB SUB SUB SUB FIN PRED
 H ARG ARG ARG ARG
 ARG ARG SUB FIN
 REL H

(1.9-18) Pelle sveks av en person som han litade på.
 SUB FIN ARG ARG ARG ARG ARG ARG ARG ARG
 REL H ARG ARG ARG ARG
 ARG SUB FIN ARG
 H REL

I relativsatsen är relativpronominet, som bekant, nästan alltid SUB eller ARG (med eller utan preposition). Om pronominet är ARG kan det utelämnas, men analysen blir i princip densamma. I detta fall tolereras alltså att någon direkt syntaktisk markering av relativsatsen ej föreligger (man må alltså supplera ett *som*).

(1.9-15') Bilen Pelle köpte fick körförbud.
 SUB SUB SUB FIN ARG
 H ARG ARG
 ARG SUB FIN

(För den extra markeringen av H i SUB se vidare avsnitt 1.11.

Vid s.k. cleft-konstruktioner får däremot relativpronominet fler möjligheter, t.ex. ADV:

(1.9-19) Det var i torsdags som Pelle kom.
 SUB FIN PRED PRED PRED PRED PRED
 H H ARG ARG ARG
 REL H ADV SUB FIN

För notationen se avsnitt 1.13.

Ett villkor för ARG-markering är att relationsmarkör är ut-satt. Förutom det ovan nämnda undantaget (utelämnat relativpronomen) finns även två speciella typer av bestämningar inom nominala konstituenten, vid vilka ARG markeras, trots att ej explicit relationsmarkör föreligger. Vid dessa bestämningar kan det sägas vara tillåtet att supplera en preposition. Det första fallet kan betraktas som ett slags partitiv:

(1.9-20) Lisa köpte 30 meter grov nylontross.
 SUB FIN ARG ARG ARG ARG
 H H ARG ARG
 H H

Jämför:

(1.9-20') Lisa köpte 30 meter av nylontrossen.
 SUB FIN ARG ARG ARG ARG
 H H ARG ARG
 H REL H

Det andra fallet avser numeriska eller liknande bestämningar som specificerar en viss del e.d. av en större helhet ("index").

(1.9-21) Artikeln återfinns i STF:s årsbok 1972.
 SUB FIN ARG ARG ARG ARG
 DEL H ARG
 REL

Jämför:

(1.9-21') Artikeln återfinns i STF:s årsbok för år 1972.
 SUB FIN ARG ARG ARG ARG ARG ARG
 REL H ARG ARG ARG
 REL H

För bestämningar i konstituenten se också 1.10; för specialregler avsnitt 2.6.

Precis som fallet var för satsstrukturen, kan också ett fullt prepositionsargument i en konstituent struktur ersättas av ett ettords adverb. Detta betraktas dock ej som ett undantag från regeln om explicit relationsmarkör, eftersom en preposition i detta fall anses absorberad av adverbet (vilket ofta framgår av adverbets morfologiska struktur).

(1.9-22) Skåpet är omålat inuti.
 SUB FIN PRED PRED
 H ARG

Jämför:

(1.9-22') Skåpet är omålat på insidan.
 SUB FIN PRED PRED PRED
 H ARG ARG
 REL H

1.10 Huvudord med bestämningar: Grundregeln för varje flerordskonstituent som ej har intern satsstruktur (eller motsvarande infinitivstruktur etc.) är att den måste innehålla ett (och vanligen endast ett) huvudord, vilket i princip skulle kunna ersätta hela konstituenten. Övriga ord i konstituenten (med borträknande av eventuell relator eller kvalifikator) kan dels ingå i ett eller flera argument (enligt föregående avsnitt), dels ingå i eller utgöra en direkt

bestämning till huvudordet. (För en ytterligare möjlighet se avsnitt 1.14.) Huvudordet i alla konstituenterna (utom verbkonstituenterna FIN, HUV, INF; för dessa se 1.5) märkes med H. En ettords direkt bestämning märkes ej, en flerords direkt bestämning märkes med DES (deskriptor), vilken har karaktär av hjälpkategori för beskrivning av konstituenterna med komplex inre struktur.

För övriga konstituentkategorier (utom DES) följer, på grund av ordklassbegreppets karaktär, att både huvudord och direkta bestämningar är relativt snävt begränsade i fråga om ordklassstillhörighet. Så är t.ex. huvudordet i SUB, ARG och många PRED substantiviskt (substantiv, egennamn, substantivisk pronomen etc.) och den direkta bestämningen adjektivisk (adjektiv, räkneord, adjektivisk pronomen etc.). I andra PRED är huvudordet adjektiviskt och den direkta bestämningen adverbial etc. I fortsättningen koncentreras framställningen på de mer eller mindre nominala konstituenterna, men det är viktigt att komma ihåg att direkta bestämningar (och därmed även kategorin DES) kan förekomma även vid REL och t.o.m. vid CON (typen *likaväl som*, där *som* är H).

Det är i allmänhet enkelt att fastställa om ett visst ord i en konstituent är en bestämning direkt till huvudordet eller om det bestämmer ett visst annat ord, vilket i sin tur bestämmer huvudordet, etc.

(1.10-1) Lisa äger en tegelklädd villa.
 SUB FIN ARG ARG ARG H

(1.10-2) Lisa äger en prydligt tegelklädd villa.
 SUB FIN ARG ARG ARG ARG ARG
 DES DES DES H
 H

(1.10-3) Lisa äger en mycket prydligt tegelklädd villa.
 SUB FIN ARG ARG ARG ARG ARG ARG
 DES DES DES H
 DES DES H
 H

Analyserna ovan kan lätt testas genom att man prövar om de enskilda orden ensamma kan bestämma *villa* (**en prydligt villa* **en mycket villa*) respektive *tegelklädd* (*?mycket tegelklädd* – endast möjligt med helt avvikande betydelse). I alla

exemplen finns alltså endast en direkt bestämning till *villa* (bortsett från obestämda artikeln).

På liknande sätt finner man två direkta bestämningar i:

(1.10-4) Pelle ärvde en röd liten stuga.

SUB FIN ARG ARG ARG ARG
H

eftersom både *en röd stuga* och *en liten stuga* fungerar. Det kan här observeras att (1.10-4) principiellt sett skulle kunna betraktas såsom strukturellt ambiguös mellan

(1.10-4) a) ... en liten stuga som är röd

(1.10-4) b) ... en stuga som är liten och röd

När klara indikationer på avsedd strukturtyp saknas (såsom i parafraserna a) och b) eller i frasen *en liten och röd stuga* etc.) finns ingen anledning att bestämma sig för endera, särskilt som distinktionen mellan a) och b) tycks vara väsentligare för logiken än för allmänspråket. Taggningsstrukturen i (1.10-4) må anses primärt täcka typ a) men sekundärt även b). (Principiellt skulle annars tolkningen a) ha kunnat markeras genom

(1.10-4') ... en liten röd stuga. (VARNING!)

ARG ARG ARG ARG
H H
H

på liknande sätt som i (1.4-6)). För att tolkningen b) skulle markeras annorlunda än i (1.10-4) fordras nog åtminstone ett utsatt kommatecken. I så fall erhålls:

(1.10-4'') ... en liten , röd stuga.

ARG ARG ARG ARG ARG
DES DES DES H
H1 CON H2

Som framgår av exemplen står en direkt bestämning normalt före sitt huvudord och bestämningen (eller dess interna huvudord) kongruerar, där så är möjligt, med huvudordet i numerus och genus (samt, obsolet, någon gång i kasus). Någon annan explicit markör än kongruens saknas däremot, till skillnad mot ARG såsom intern konstituentkategori. Relationen mellan den direkta bestämningen och dess huvudord kan alltså anses vara vagare och mer implicit än den mellan ett ARG och dess huvudord. (Ofta anger bestämningen en relativt permanent

och generell egenskap e.d. medan argumentet anger en speciell, mer eller mindre situationsbunden, omständighet.)

Från de allmänna principerna ovan finns en rad undantag; dessutom fordrar vissa marginella konstruktionstyper (speciellt i nominala konstituenten) särskilda detaljregler, vilka återfinns i avsnitt 2.6. I många fall måste man tillåta ett flerords H inom en konstituent, utan att detta (som i (1.4-6)) kan närmare bestämmas på en lägre nivå. Typfallet är egenamn:

(1.10-5) Han heter Karl Oskar Nilsson.
 SUB FIN PRED PRED PRED
 H H H

(1.10-6) Pelle reste till San Fransisco.
 SUB FIN ARG ARG ARG
 REL H H

Det är uppenbarligen orimligt att betrakta vare sig *Nilsson* eller *Karl* (eller *Oskar*) som "mera" namn; egenamnet är en helhet. Likaså bör ortnamnet i (1.10-6) betraktas som en helhet även om det etymologiskt sett rör sig om en "titel" (*San*) plus ett egentligt egenamn – vi kan icke åtaga oss att analysera utländska flerledade egenamn. Men även svenska s.k. propriella syntagmer bör betraktas såsom helheter, som i:

(1.10-7) Lisa förtalades av Svensk Damtidning.
 SUB FIN ARG ARG ARG
 REL H H

Även titlar på konstnärliga verk e.d. måste lösas med flerords H. Ehuru dylika flerords H ofta kan analyseras ytterligare, saknas dock normalt anledning att utföra analysen:

(1.10-8) Pelle gnolade Möte i monsunen.
 SUB FIN ARG ARG ARG
 H H H

Flera olika typer av efterställda direkta bestämningar finnes. Bland ettords efterställda bestämningar till nominala huvudord märks vissa adjektiv, såsom *själv*, och i vissa fall de possessiva pronomina.

(1.10-9) Pelle själv hade inte hört något.
 SUB SUB FIN ADV HUV ARG
 H

(1.10-9') Pelle hade själv inte hört något.
 SUB FIN SUB ADV HUV ARG
 H (m.fl. varianter)

(1.10-10) Pojken min fyller år på lördag.
 SUB SUB FIN ARG ADV ADV
 H REL H

Vanligare är dock att de efterställda direkta bestämningarna är flerords (= DES). Argumenttagande adjektiv (gärna participiella) blir ofta efterställda:

(1.10-11) Pelle äger en villa försedd med värmepump.
 SUB FIN ARG ARG ARG ARG ARG
 H DES DES DES
 H ARG ARG
 REL H

Jämför:

(1.10-11') Pelle äger en med värmepump försedd villa.
 SUB FIN ARG ARG ARG ARG ARG
 DES DES DES H
 ARG ARG H
 REL H

Även vissa efterställda nominala bestämningar till nominala huvudord kan betraktas såsom direkta bestämningar; nämligen om huvudordet är odiskutabelt och om bestämningen (med vissa minimala morfologiska förändringar) också kan vara framförställd. Alltså:

(1.10-12) Mötet öppnades av Bo Ralph, professor i nordiska
 SUB FIN ARG ARG ARG ARG ARG ARG
 REL H H DES DES DES
 H ARG ARG
 REL

språk.
 ARG
 DES
 ARG
 H

på grund av:

(1.10-12') Mötet öppnades av professorn i nordiska språk Bo
 SUB FIN ARG ARG ARG ARG ARG ARG ARG
 REL DES DES DES H
 H ARG ARG ARG
 REL H

Ralph.
 ARG
 H

I andra fall kan dylika bestämmingar räknas som EXT. Se avsnitt 1.14 samt detaljregler i 2.6.

I ett fåtal konstruktionstyper avseende jämförelser e.d. förekommer diskontinuerliga direkta bestämmingar, med sitt interna huvudord före konstituentens huvudord och sitt interna argument efter detta:

(1.10-13) Pelle är nästan lika duktig som Lisa.
 SUB FIN PRED PRED PRED PRED PRED
 DES DES H DES DES
 H ARG ARG
 REL H

(1.10-14) Lisa är en duktigare forskare än Pelle.
 SUB FIN PRED PRED PRED PRED PRED
 DES H DES DES
 H ARG ARG
 REL H

Normalt är den inre strukturen i konstituenten utan substantiviskt eller adjektiviskt huvudord tämligen enkel. Det är t.ex. inget problem att bestämma huvudord i de flesta enkla relatorfraserna; jämför

(1.8-19) Pelle reste upp till fjällen.
 SUB FIN ARG ARG ARG
 REL REL H
 H

(1.10-15) De gick nästan ända ned till sjön.
 SUB FIN ARG ARG ARG ARG ARG
 REL REL REL REL H
 DES DES DES H
 H

Ibland har dock dylika fraser idiomatisk karaktär, vilket måste markeras genom flerords H:

(1.10-16) Pelle fick tjänsten tack vare förbindelser.
 SUB FIN ARG ADV ADV ADV
 REL REL H
 H H

Flerords kvalifikatorer är mycket sällsynt och förekommer praktiskt taget endast i typen *inte bara (utan också)* med varianter. I sådana fraser sätts konventionellt H på sista ordet (dvs. ej på "inte").

(1.10-17) Lisa gillar inte bara Pelle utan också Kalle.
 SUB FIN ARG ARG ARG ARG ARG ARG
 KVAL1 KVAL1 H1 CON KVAL2 H2
 H

För KVAL se vidare avsnitt 1.13.

1.11 Bisatser: Bisatser är i SynTags formalism sådana konstituentter på nivå n som på nivå $(n+1)$ internt har satsstruktur och som ej utgör direkt återgivning av någons yttrande e.d. Satser som fungerar såsom direkta objekt till sägeverb etc. är alltså ej bisatser:

(1.11-1) "Lisa är inte hemma", sade Pelle
 ARG ARG ARG ARG FIN SUB
 SUB FIN ADV ARG

Direkt anförda satser bör ej kallas bisatser av flera skäl: ett direkt anført yttrande behöver ej ens ha satsstruktur; om det har satsstruktur är denna normalt av "huvudsatstyp" (med avseende på negationens placering m.m.); någon god språklig (till skillnad från typografisk) markör förekommer icke (se vidare nedan).

~~Externt~~ är en bisats antingen konstituent i en satsstruktur (ARG, ADV, SUB eller PRED) eller i en konstituentstruktur (endast ARG till ett H). Internt har en bisats alltid någon form av markör som anger dess karaktär av konstituent. I ett fall rör det sig om en speciell ordföljd (frågeordföljd vid framförställda villkorsbisatser; se ex. (1.11-11')). I allmänhet utgörs dock markören av ett eller flera inledande ord. Om dessa bisatsinledare ligger utanför den egentliga bisatsstrukturen är bisatsen av den *subjunktionella* typen; om bisatsinledarna ingår i bisatsstrukturen är bisatsen av den *relativa* typen. Den relativa typen kan endast förekomma som ett ARG till ett H. (För ett speciellt undantag, se avsnitt 1.14.) En närmare analys av bisatsinledarna ger sammanlagt fyra grundtyper av bisatser, två subjunktionella och två relativa.

A. Subjunktionella bisatser inledda med *att*, ofta föregånget av separat relationsmarkör. Här kan *att* (vilket aldrig taggas på bisatsens nivå) betraktas som ett slags motsvarighet till en framförställd bestämd artikel hos en vanlig nominalfras (vilken ju heller aldrig taggas). (OBS. att *att* ej anger någon relation mellan bisatsen och den överordnade satsstrukturen.) Relationsmarkören kan vara preposition eller

adverb och brukar, i traditionella beskrivningar, anses bilda en "sammansatt subjunktion" tillsammans med *att*.

- (1.11-2) Lisa tror att Pelle kommer.
 SUB FIN ARG ARG ARG
 SUB FIN
- (1.11-3) Lisa litar på att Pelle kommer.
 SUB FIN ARG ARG ARG ARG
 REL SUB FIN
- (1.11-4) Pelle köpte bil därför att han ville imponera på Lisa.
 SUB FIN ARG ADV ADV ADV ADV ADV ADV ADV ADV
 REL SUB FIN INF ARG ARG
 REL H
- (1.11.5) Pelle köpte bil så att han kunde skjutsa Lisa.
 SUB FIN ARG ADV ADV ADV ADV ADV ADV ADV
 REL SUB FIN INF ARG
- (1.11-6) Att Pelle kommer är säkert.
 SUB SUB SUB FIN PRED
 SUB FIN
- (1.11-7) Det är säkert att Pelle kommer.
 SUB FIN PRED SUB SUB SUB
 H ARG ARG ARG
 SUB FIN
- (1.11-8) Förhoppningen att Pelle skulle komma sveks.
 SUB SUB SUB SUB SUB FIN
 H ARG ARG ARG ARG
 SUB FIN INF
- (1.11-9) Resultatet av att Pelle kom blev magert.
 SUB SUB SUB SUB SUB FIN PRED
 H ARG ARG ARG ARG
 REL SUB FIN
- B. Subjunktionella bisatser med relationsmarkerande subjunktion men utan *att*. Systematiskt betraktas subjunktionen i detta fall som ett ord (en fras) samtidigt fullgörande båda de funktioner som i fall A upp bärs dels av REL, dels av *att*. (Man kan notera att subjunktioner i LDB normalt definieras med ett avslutande *att*.) Eftersom subjunktionen är relationsmarkerande, taggas den REL.
- (1.11-10) Lisa undrar om Pelle kommer.
 SUB FIN ARG ARG ARG
 REL SUB FIN
- (1.11-11) Om Pelle kommer går jag.
 ADV ADV ADV FIN SUB
 REL SUB FIN
- (1.11-11') Om Pelle kommer så går jag.
 ADV1 ADV1 ADV1 ADV2 FIN SUB
 REL SUB FIN

- (1.11-12) Fastän Pelle inte kom gick jag.
 ADV ADV ADV ADV FIN SUB
 REL SUB ADV FIN
- (1.11-13) Jag gick eftersom Pelle kom.
 SUB FIN ADV ADV ADV
 REL SUB FIN
- (1.11-14) När Pelle kom gick jag.
 ADV ADV ADV FIN SUB
 REL SUB FIN
- (1.11-15) Frågan om Pelle skulle komma besvarades inte.
 SUB SUB SUB SUB SUB FIN ADV
 H ARG ARG ARG ARG
 REL SUB FIN INF

Ibland har den relationsmarkerande subjunktionen en (adverbiell) bestämning. REL får då inre struktur:

- (1.11-16) Jag går även om Pelle inte kommer.
 SUB FIN ADV ADV ADV ADV ADV
 REL REL SUB ADV FIN
 H

Däremot betraktas *som om* såsom en enhetlig subjunktion, med dubbelt H-ord.

- (1.11-17) Det verkar som om Pelle inte kommer.
 SUB FIN ARG ARG ARG ARG ARG
 REL REL SUB ADV FIN
 H H

Observera att *om* här kan uteslutas eller (marginellt) utbytas mot *att*. På samma sätt behandlas *om än*.

Såsom ett specialfall under B får räknas det tidigare nämnda där subjunktionen *om* 'såvida' har "ersatts" av frågeordföljd i bisatsen:

- (1.11-11'') Kommer Pelle, går jag.
 ADV ADV FIN SUB
 FIN SUB

C. Relativa bisatser inledda med särskild dummy som ersätter huvudordet i bisatsens struktur (= relativpronomen eller s.k. relativpartikel). I vissa fall kommer dummin på andra plats, föregången av en preposition som anger dummys roll i bisatsstrukturen.

- (1.11-18) Bilen som Pelle köpte fick körförbud.
 SUB SUB SUB SUB FIN ARG
 H ARG ARG ARG
 ARG SUB FIN

- (1.11-19) Försäljaren, som Pelle litade på, lurade honom.
 SUB SUB SUB SUB FIN ARG
 H ARG ARG ARG ARG
 ARG SUB FIN ARG
 H REL
- (1.11-20) Huset, i vilket Lisa bor, är rivningshotat.
 SUB SUB SUB SUB SUB FIN PRED
 H ARG ARG ARG ARG
 ARG ARG SUB FIN
 REL H
- (1.11-21) Lisa tröstade Pelle, vars bil fick körförbud.
 SUB FIN ARG ARG ARG ARG ARG
 H ARG ARG ARG ARG
 SUB SUB FIN ARG
 H
- (1.11-22) Det var Pelle som gjorde det. (S.k. Cleft)
 SUB FIN PRED PRED PRED PRED
 H ARG ARG ARG
 SUB FIN ARG

Samma analys används då huvudordet är ett s.k. frågepronomen med dummy *som*:

- (1.11-23) Lisa visste vem som hade gjort det.
 SUB FIN ARG ARG ARG ARG ARG
 H ARG ARG ARG ARG
 SUB FIN HUV ARG
- (1.11-24) Pelle berättade vad som hade hänt.
 SUB FIN ARG ARG ARG ARG
 H ARG ARG ARG
 SUB FIN HUV

I många liknande fall är emellertid analysen under D till-
lämplig; se nedan.

D. Relativa bisatser inledda av ord som fungerar både såsom huvudord (på den högre nivån) och såsom dummy för detta (i bisatsstrukturen). Ordet i fråga är normalt frågepronomen eller relativt adverb. För att lösa det markeringsproblem som uppkommer genom att bisatsinledaren har funktioner på två nivåer samtidigt (vilket eljest är otänkbart) införs *beroende huvudord*, en markeringstyp som innebär att ett_H markeras (med en satskonstituent) på närmast lägre nivå. Markeringstypen är, som framgått, ett undantag från de normala principerna.

Typfallet är den s.k. fria relativsatsen:

(1.11-25) Pelle berättade vad han hade hört.
 SUB FIN ARG ARG ARG ARG
 H ARG ARG ARG
 ARG SUB FIN HUV

(1.11-26) Vad Lisa ogillar är smicker. (S.k. semi-cleft)
 PRED PRED PRED FIN SUB
 H ARG ARG
 ARG SUB FIN

I satser som dessa kan marginellt dummy *som* insättas, varvid de övergår till typ C, p.g.a. att man återfår en funktionsuppdelning mellan huvudord och dummy. Även då huvudordet/dummy är ett relativt adverb kan ibland *som* tänkas insatt, vilket kan testas på exemplen nedan.

(1.11-27) Pelle vet inte var Lisa bor.
 SUB FIN ADV ARG ARG ARG
 H ARG ARG
 ARG SUB FIN

(1.11-28) Lisa vet hur Pelle brukar resonera.
 SUB FIN ARG ARG ARG ARG
 H ARG ARG ARG
 ADV SUB FIN INF

(1.11-29) Lisa visste när Pelle skulle komma.
 SUB FIN ARG ARG ARG ARG
 H ARG ARG ARG
 ADV SUB FIN INF

(1.11-30) Berättelsen om hur Lisa fick tjänsten är otrolig.
 SUB SUB SUB SUB SUB FIN PRED
 H ARG ARG ARG ARG ARG
 REL H ARG ARG ARG
 ADV SUB FIN ARG

Som bekant kan *som* i vissa fall utelämnas i vanliga relativsatser. För bättre redovisning av bisatsens inre struktur används analysen typ D även för detta fall, ehuru huvudordet här normalt är ett vanligt substantiv:

(1.11-18') Bilen Pelle köpte fick körförbud.
 SUB SUB SUB FIN ARG
 H ARG ARG
 ARG SUB FIN

(1.11-31) Revolvern Olle sköts med hittades aldrig.
 SUB SUB SUB SUB FIN ADV
 H ARG ARG ARG
 ADV SUB FIN ADV
 H REL

Ibland kan valet mellan analys B och analys D vara problematiskt; nämligen då bisatsinledaren både kan vara subjunktion och relativt adverb. Det notoriska problemfallet är ordet *när*. I problemfallen testas genom insättning av definitionerna (enligt LDB) i satserna. För *när* används följande definitioner, modifierade från LDB:

när 1/1 ab 'vid vilken tidpunkt'

när 2/1 kn 'vid tid(punkt)en kännetecknad av att'

Jämför:

- (1.11-14) a)* Vid vilken tidpunkt Pelle kom gick jag.
 b) Vid tidpunkten kännetecknad av att Pelle kom gick jag.
- (1.11-29) a) Lisa visste vid vilken tidpunkt Pelle skulle komma.
 b)* Lisa visste vid tidpunkten kännetecknad av att Pelle skulle komma.

1.12 Adverbial: Adverbial förekommer endast i satsstrukturer och är i viss mån en restgrupp, såtillvida som konstituenttyperna ARG och PART har prioritet över ADV; se vidare avsnitten 1.5 och 1.8. Ordklassen adverb och konstituenttypen ADV sammanfaller med god överensstämmelse särskilt för satsadverb (*inte, aldrig, m.fl.*) och dess undergrupp talaktsadverb (*väl, ju* etc.), tidsadverb (*nu* etc.) och sättsadverb (*snabbt* etc.). Å andra sidan finns åtskilliga adverb (t.ex. de befintlighets- eller riktningsangivande) som sällan analyseras som ADV. Enligt avsnitt 1.4 skall meningsinledande (samordnande) konjunktioner däremot analyseras som ettords ADV. Av skäl som dessa har det diskuterats huruvida icke beteckningen borde utbytas mot MOD (modifikator), vilket dock knappast kommer att genomföras förrän vid projektets slut.

I en satsstruktur numreras de uppträdande ADV i löpande följd, utan avseende på semantisk typ:

- (1.12-1) För övrigt hade väl Pelle aldrig klarat det bättre.
 ADV1 ADV1 FIN ADV2 SUB ADV3 HUV ARG ADV4
 H

Som framgår är satser med tre eller fler ADV ganska lätta att konstruera och visar sig i praktiken ej vara ovanliga. ADV torde vara den konstituenttyp som i genomsnitt har högst indexsiffra (kan dock överträffas av H, vid extrema uppräkningsar).

Det problem som härvid kan uppstå är att avgöra hur många ADV som bör upprättas, när flera potentiella ADV tillhör samma allmänna semantiska kategori (tid, sätt, rum e.d.). Grundregeln är:

- (1.12-2) a) Om de potentiella ADV står bredvid varandra och (i kontexten) kan semantiskt uttolkas som en helhet, så taggas de som ett ADV
- b) Om de potentiella ADV står bredvid varandra och (i kontexten) ej kan semantiskt uttolkas som en helhet, så taggas de som två ADV
- c) Om de potentiella ADV ej står bredvid varandra, så taggas de som två ADV, såvida ej mycket starka semantiska skäl kan anföras för en sammanföring.
- (Principen är alltså minimering av antalet ADV och blockering av diskontinuerliga ADV.)

(1.12-3) Pelle tjänstgör på förmiddagarna jämna veckor under
 SUB FIN ADV1 ADV1 ADV2 ADV2 ADV2
 REL H H ARG
 REL

läsåret.
 ADV2
 ARG
 H

(1.12-3') Jämna veckor tjänstgör Pelle på förmiddagarna under
 ADV1 ADV1 FIN SUB ADV2 ADV2 ADV3
 REL H REL

läsåret.
 ADV3
 H

(1.12-3'') Under läsåret tjänstgör Pelle på förmiddagarna jämna
 ADV1 ADV1 FIN SUB ADV2 ADV2 ADV2
 REL H REL H ARG

veckor.
 ADV2
 ARG
 H

(1.12-3''') Jämna veckor under läsåret tjänstgör Pelle på
 ADV1 ADV1 ADV1 ADV1 FIN SUB ADV2
 H ARG ARG REL
 REL H

förmiddagarna.
 ADV2
 H

(Fler varianter är möjliga.) De angivna analyserna torde vara de rimligaste, om ej en större kontext tyder på annat.

För negationen och andra negativa satsadverb tillkommer en syntaktisk testmöjlighet utöver regel (1.12-2) ovan; nämligen omskrivning till perfekt/pluskvamperfekt. Om då det negativa adverbet måste skiljas från det andra potentiella ADV så skall konstruktionen taggas som två ADV2. Så:

(1.12-4) Pelle kom inte på hela kvällen.
 SUB FIN ADV1 ADV2 ADV2 ADV2
 REL H

på grund av

(1.12-4') *Pelle hade inte på hela kvällen kommit.

Vid adverb av typen *alls* som fordrar någon typ av negering inom satsstrukturen eller dess konstituenten ("negative polarity") anses däremot starka semantiska skäl tala för sammanhållning med *inte*, även i diskontinuerliga fall. Vi får alltså:

(1.12-5) Pelle hade inte alls kommit.
 SUB FIN ADV ADV HUV
 H

(1.12-5') Pelle hade inte kommit alls.
 SUB FIN ADV HUV ADV
 H

(Av ovanstående följer att *alls* m.fl. då satsnegation saknas måste föras till den negerade konstituenten och där markeras ARG (p.g.a. utbytbarhet mot en prepositionsfras). Vi får alltså:

(1.12-6) Pelle fick inga julklappar alls.
 SUB FIN ARG ARG ARG
 H ARG)

Eftersom satsadverbialen (trots negationens m.fl. logiskt tungviktiga betydelse) i viss mening är satsens syntaktiskt "svagaste" konstituent, införs principen att, i alla ADV (och även KVAL, DES) där negation e.d. ingår, negationen *aldrig* får vara H. I alla uttryck av typen *inte alls*, *aldrig någonsin*, *icke blott* etc. är alltså det andra ordet H.

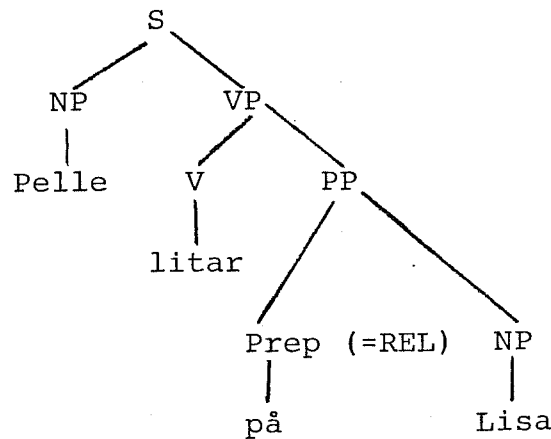
1.13 Relatorer och kvalifikatorer: En relator har till funktion att specificera den relation som råder mellan en konstituent (primärt ARG, sekundärt ADV) och dess överordnade struktur.

I Syntags formalism existerar som bekant inga kategorier av typ överordnade noder, som TG-grammatikens S och NP. I en dylik modell kunde satsen

(1.13-1) Pelle litar på Lisa
 SUB FIN ARG ARG
 REL H

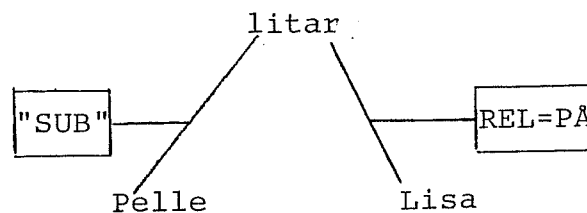
ges en principiell strukturbeskrivning:

(1.13-1) a)

I en s.k. dependensstruktur (som i vissa avseenden är mer tilltalande) kunde man få:

(1.13-1) b)

i vilken relatorn är ett slags etikett på grenen från *litar* till *Lisa* (på grenen till *Pelle* har, för fullständighetens skull, införts en kvasi-etikett "SUB", som kan diskuteras). Gemensamt för a) och b) är att relatorn/prepositionen ligger på en högre nivå än det "egentliga" argumentet (nominalfrasen). Denna nivåskillnad kunde i och för sig ha markerats i SynTag men till priset dels av en onödigt stor mängd nivåer, dels av konsekvensproblem (borde kanske direkta objekt ha en extra nivå för en "tom" relator?). Den valda lösningen innebär i stället att relatorn markeras på samma nivå som det övriga argumentets (adverbialets) huvudkonstituenten (H i en konstituentstruktur; SUB, FIN etc. i en satsstruktur, INF etc. i en infinitivkonstruktion) men ej räknas såsom tillhörande argumentets inre struktur. Då ARG (ADV) har sats- eller infinitivstruktur kommer REL ofta (vid infinitiv alltid) att skiljas

från den egentliga strukturen av ett (på denna nivå) ej taggat *att* (se avsnitt 1.11).

Relatorn är vanligen ettords och oftast en preposition, därnäst en subjunktion (utom *att*), ibland ett adverb (se avsnitt 1.11). I fall av flerords REL är nästan alltid dess H-ord en preposition. Till prepositionerna hänförs givetvis även de sällsynta postpositionerna som i:

- (1.13-2) Överenskommelsen gäller vänner emellan.
 SUB FIN ARG ARG
 H REL

Vissa particip (mest presensparticip) fungerar nästan alltid som relatorer och skall då analyseras som sådana. Till gruppen hör bl.a. *angående, beträffande, rörande* (vilka i vissa grammatiska beskrivningar betraktas just som ett slags prepositioner).

- (1.13-3) Lisa vet besked angående den saken.
 SUB FIN ARG ARG ARG ARG
 H ARG ARG ARG
 REL H

Eftersom REL anses ligga utanför (och över) den egentliga ARG (ADV)-strukturen har den normalt räckvidd ("scope") över båda leden i en samordning.

- (1.13-4) Pelle seglar till Norge eller Danmark om somrarna.
 SUB FIN ARG ARG ARG ARG ADV ADV
 REL H1 CON H2 REL H

- (1.13-5) Pelle letade på och under bordet och sängen.
 SUB FIN ARG ARG ARG ARG ARG ARG
 REL REL REL H1 CON H2
 H1 CON H2

Däremot kan givetvis andra samordningsledet ha en egen REL, i vilket fall den första relatorns räckvidd begränsas av CON. För att ange räckvidden numreras i detta fall relatorerna, på samma sätt som H-orden:

- (1.13-6) Pelle letade på skrivbordet och i bokhyllan.
 SUB FIN ARG ARG ARG ARG ARG
 REL1 H1 CON REL2 H2

Även denna typ av struktur kunde lösts genom införande av extra nivåer (en samordningsnivå över REL-nivån), men det är enklare att i stället formulera motsvarande regler för relatorernas räckvidd.

För ett litet fåtal prepositioner (främst *mellan*) fordras dock en strukturell speciallösning med en extra nivå. Det karakteristiska för *mellan* är att dess ARG (ADV) måste ha ett huvudord som antingen är pluralt eller är (fler)dubbelt (och alltså samordnat). Vi får:

(1.13-7) Pelle reser mellan de nordiska huvudstäderna.
 SUB FIN ARG ARG ARG ARG
 REL H

(1.13-8) Pelle reser mellan Oslo och Köpenhamn.
 SUB FIN ARG ARG ARG ARG
 REL H H H
 H1 CON H2

(jämför (1.4-6)!). Vi kan f.ö. konstatera att medan REL i (1.13-4) kan dubbleras, analogt med (1.13-6), så är detta omöjligt i (1.13-8). Jämför:

(1.13-4') Pelle seglar till Norge eller till Danmark.
 SUB FIN ARG ARG ARG ARG ARG
 REL1 H1 CON REL2 H2

(1.13-8') *Pelle reser mellan Oslo och mellan Köpenhamn.

Detta test kan användas vid andra misstänkta fall.

För fler exempel på REL, även sådana med inre struktur, hänvisas till föregående avsnitt, särskilt 1.8, 1.9, 1.10 och 1.11.

Det bör noteras att även SUB någon gång kan ta en REL, nämligen i vissa (marginella) passivkonstruktioner.

(1.13-9) Hittills har den bänken aldrig suttits på.
 ADV1 FIN SUB SUB ADV2 HUV SUB
 H REL

Däremot skall PRED principiellt ej kunna ta någon REL. (Skälet är att ett PRED i många avseenden måste anses stå i en direkt relation till sitt SUB, och denna relation kan endast vara en av ett litet antal snarlika relationer (se avsnitt 1.7). Ett ARG står däremot i en direkt relation endast till verbet och antalet möjliga relationer (och därmed relationspecificeringar) är stort.) Ett skenbart undantag, som löses genom en extra nivå, utgörs av vissa s.k. Cleft-konstruktioner:

(1.9-19) Det var i torsdags som Pelle kom.
 SUB FIN PRED PRED PRED PRED PRED
 H H ARG ARG ARG
 REL H ADV SUB FIN

Här markeras ett flerords_H på den högre nivån, eftersom *som* uppenbarligen åsyftar både prepositionen och substantivet. Den inre strukturen i huvudordet markeras på en lägre nivå.

Ett mer komplicerat fall uppkommer vid prepositionen (*så*)*som*, vilken ej sällan uppträder som första ord i ett PRED. Även detta fall löses genom införande av extra nivåer, i viss mån analogt med lösningen av beroende ARG:

(1.13-10) Pelle var som helt förvandlad.
 SUB FIN PRED PRED PRED
 ARG ARG ARG
 REL PRED PRED
 H

Lösningen innebär att första nivåns PRED "egentligen" har strukturen av ett H plus ett-ARG, men H är utelämnat. Ett visst stöd för detta betraktelsesätt är att ett H ibland kan suppleras (*så, sådan* e.d.). Den tredje nivåns markering är helt analog till den hos ett beroende ARG. Några ytterligare typer är:

(1.13-11) Lisa var som en lejoninna.
 SUB FIN PRED PRED PRED
 ARG ARG ARG
 REL PRED PRED
 H

(1.13-12) Det var som i torsdags.
 SUB FIN PRED PRED PRED
 ARG ARG ARG
 REL H H
 REL H

I (1.13-12) används ett tvåords H, av samma skäl som i (1.9-18) ovan.

Från "*som*"-typen måste skiljas det fall där PRED tillskriver SUB en viss kasusroll, som i

(1.7-6) Brevet var till Pelle.
 SUB FIN PRED PRED
 ARG ARG
 REL H

(se vidare avsnitt 1.7). Här behöver man ej antaga ett utelämnat H-ord för ARG i PRED och man behöver givetvis ej något PRED på tredje nivån. Jämför:

(1.13-11') *(En) Lisa (sådan) som en lejoninna.

(1.7-6') Ett brev till Pelle.

En kvalifikator KVAL har den med REL gemensamma egenskapen att strukturellt vara överordnad den konstituent hos vilken den rent notationellt markeras (se ovan). En KVAL bestämmer vanligen ett ARG (i sats eller konstituent) eller ett SUB (ibland även ett ADV) och har till funktion att specificera villkor för, inskränkningar i eller särskilda omständigheter kring ifrågavarande konstituents status såsom innehavare av den aktuella kasusrollen (etc.). Typiska KVAL utgörs av vissa adverb, t.ex. *bara, även, redan, i de fall då de måste anses ingå i en konstituent. Detta är tydligast vid SUB:*

(1.13-13) Bara Lisa gillar Pelle.

SUB SUB FIN ARG
KVAL H

(1.13-14) Även Eva gillar Pelle.

SUB SUB FIN ARG
KVAL H

(1.13-15) Redan de gamla grekerna visste detta.

SUB SUB SUB SUB FIN ARG
KVAL H

Särskilt vid ARG är det ofta svårt att avgöra huruvida adverb sådana som *bara* kan anses tillhöra konstituenten som en KVAL eller måste analyseras som självständiga ADV inom satsstrukturen i fråga. Därtill finns ytterligare en möjlighet, nämligen att adverbet ingår i en DES i ARG, som i:

(1.13-16) Pelle äger bara tre snaspglas.

SUB FIN ARG ARG ARG
DES DES H
H

(enligt den rimligaste tolkningen). I sista hand är det en semantisk tolkningsfråga vart adverbet hör, varvid det för ett avgörande ofta blir nödvändigt att ta en större kontext än meningen i beaktande. För gränfallen gäller att analysen med KVAL äger företräde. Om ej starka skäl talar mot får vi alltså:

(1.13-17) Lisa litar bara på Pelle.

SUB FIN ARG ARG ARG
KVAL REL H

Om adverbet i fråga är skilt från ARG av en annan konstituent är normallösningen att adverbet blir ADV. Detta gäller dock ej de "tvåledade" konstruktionerna av typ *inte bara ... utan också* (se vidare nedan). Vi får:

- (1.13-18) a) Lisa har bara litat på Pelle.
 SUB FIN ADV HUV ARG ARG
 REL H

men:

- (1.13-18) b) Lisa har litat bara på Pelle.
 SUB FIN HUV ARG ARG ARG
 KVAL REL H

Som framgår av exemplen föregår KVAL normalt en eventuell REL, och har, liksom REL, räckvidd över hela konstituenten, även då denna är samordnad.

- (1.13-19) Lisa skyller bara på Pelle och Olle.
 SUB FIN ARG ARG ARG ARG ARG
 KVAL REL H1 CON H2

Här har *bara* räckvidd över båda leden (liksom givetvis *på*).
 Samma analys fås med en tvåords KVAL:

- (1.13-20) Lisa skyller inte bara på Pelle och Olle.
 SUB FIN ARG ARG ARG ARG ARG ARG
 KVAL KVAL REL H1 CON H2
 H

Tvåords KVAL som *inte bara* är emellertid mycket vanligare i en typ av tvåledade KVAL-konstruktioner där vardera KVAL har en räckvidd begränsad till ena sammansättningsledet och kvalifikatorerna tillsammans med konjunktionen bildar ett slags diskontinuerlig fras (typen *inte bara ... utan också* med varianter). För att ange den begränsade räckvidden används även här numrering av KVAL (jfr. (1.13-6) ovan). Vi får alltså:

- (1.13-21) Lisa gillar inte bara Pelle utan också Olle.
 SUB FIN ARG ARG ARG ARG ARG ARG
 KVAL1 KVAL1 H1 CON KVAL2 H2

- (1.13-22) Lisa skyller antingen på Pelle eller på Olle.
 SUB FIN ARG ARG ARG ARG ARG ARG
 KVAL1 REL1 H1 CON REL2 H2

- (1.13-22') Lisa skyller på antingen Pelle eller Olle.
 SUB FIN ARG ARG ARG ARG ARG
 REL KVAL1 H1 CON H2

(1.13-23) Pelle letar både på skrivbordet och under sängen.
 SUB FIN ARG ARG ARG ARG ARG ARG ARG
 KVAL1 REL1 H1 CON REL2 H2

(1.13-24) Lisa är känd för icke blott skönhet utan även
 SUB FIN PRED PRED PRED PRED PRED PRED PRED
 H ARG ARG ARG ARG ARG ARG ARG ARG
 REL KVAL1 KVAL1 H1 CON KVAL2

intelligens.

PRED
 ARG
 H2

(1.13-25) Lisa är känd dels för skönhet , dels för
 SUB FIN PRED PRED PRED PRED PRED PRED PRED
 H ARG ARG ARG ARG ARG ARG ARG
 KVAL1 REL1 H1 CON KVAL2 REL2

intelligens.

PRED
 ARG
 H2

Observera även den diskontinuerliga typen:

(1.13-26) Lisa har inte bara skyltt på Pelle utan också på
 SUB FIN ARG ARG HUV ARG ARG ARG ARG ARG
 KVAL1 KVAL1 REL1 H1 CON KVAL2 REL2
 H

Olle.
 ARG
 H2

Här kan *inte bara* aldrig räknas som ett fristående ADV, utan måste bli KVAL i ett diskontinuerligt ARG. Jämför:

(1.13-26') ?Inte bara har Lisa skyltt på Pelle utan också på Olle.

Det bör understrykas att KVAL är en relativt sällsynt kategori och i praktiken mest förekommer i de "tvåledade" konstruktionerna. Från kvalifikatorer måste noga skiljas mer eller mindre adverbiala uttryck som specificerar ett ARG etc. i kvantitativt avseende; sådana uttryck följer efter en eventuell REL och löses vid behov som en DES, som i exempel (1.13-16), eller lämnas omarkerad, som i:

(1.13-27) Pelle mötte föga förståelse.
 SUB FIN ARG ARG
 H

1.14 Externa konstituenter: Alla hittills beskrivna konstituenttyper har varit positivt definierade i termer av den relationella roll de fullgör (eller, beträffande REL och KVAL, de specificerar eller kvalificerar) i någon av de syntaktiska

grundstrukturerna. Kategorin EXT är däremot negativt definierad, som ett slags restkategori ("skräpkategori"), och används i de ej sällsynta fall då de positivt definierade kategorierna ej är applicerbara. (*Extern* skall alltså tolkas som 'utanför det ordinarie relationella systemet'.) Det följer att någon systematisk framställning om användningen av EXT knappast kan ges. I stället beskrivs här några av de mest frekventa typerna av EXT-markerade konstituenten.

EXT används främst i tre fall:

- A. i konstituentstrukturer för bestämningar som varken kan betraktas som direkta bestämningar (enligt 1.10) eller som argument (enligt 1.9) till huvudordet.
- B. i satsstrukturer för vissa (kvasi)konstituenten som innehåller ett slags kommentar till själva satsens innehåll.
- C. konventionellt på första nivån i ofullständiga meningar, i de fall där dessa ej, genom supplerings från närbelägna (fullständiga) meningar, kan ges mer specifika markeringar.

Fallet A förutsätter att det är möjligt att hänföra ifrågasvarande konstituent till ett visst H, men att relationen till detta H är irreguljär, främst på grund av att relationsmarkör saknas. De två viktigaste undergrupperna är dels mer eller mindre parentetiska inskott, dels konstituenten som måste betraktas som ett slags alternativ till huvudordet. Till den förra gruppen hör:

(1.14-1) I dag utkommer romanen Hundvakten (Bonniers , 139 kr).
 ADV ADV FIN SUB SUB SUB SUB SUB SUB
 REL H H EXT H1 CON H2 H2
 H

En mängd varianter finns, med olika typer av skiljetecken och olika inre struktur.

Den senare gruppen kallas traditionellt ofta apposition. I princip består sådana av en nominalfras eller liknande som skulle kunna ersätta huvudordet i den överordnade konstituenten. Ett enkelt exempel är:

(1.14-2) Pelle köpte en bil, en dyr kärra.
 SUB FIN ARG ARG ARG ARG ARG
 H EXT EXT EXT
 H

Observera här att appositioner som skulle kunna (med smärre morfologiska förändringar) flyttas till en ställning framför huvudordet markeras DES (se exempel (1.10-12) med diskussion). För att en flyttning skall vara möjlig fordras främst att huvudordet i appositionen är av "lägre substantivisk rang" än huvudordet i den överordnade konstituenten. (En ungefärlig rangordning uppifrån är: egennamn, titlar, funktionsbe-teckningar.) Annorlunda uttryckt är det appositioner vilka i viss mening är jämbördiga med det egentliga huvudordet som markeras EXT.

En särskild undergrupp av A erhålls vid s.k. Left Dislocation och Right Dislocation:

(1.14-3) a) Lisa, hon är allt väldigt smart.
 SUB SUB FIN ADV PRED PRED
 EXT H H

(1.14-3) b) Hon är allt väldigt smart, den tjejen.
 SUB FIN ADV PRED PRED SUB SUB
 H H EXT EXT
 H

eller, kombinerat:

(1.14-3) c) Lisa, hon är allt väldigt smart, den tjejen.
 SUB SUB FIN ADV PRED PRED SUB SUB
 EXT1 H H EXT2 EXT2
 H

Regeln är alltså att den nominalfras (eller motsvarande) som står i direkt anslutning till den övriga satsstrukturen (vilket vanligen är ett pronomen) innehåller huvudordet, medan de vänster- eller högerutbrutna nominalfraserna (vanligen mer specifika) blir EXT.

Fallet B omfattar främst två grupper. Dels kan en mening "kommenteras" av en enstaka interjektion e.d.:

(1.14-4) Ja, det visste inte Pelle.
 EXT ARG FIN ADV SUB

Dels kan "kommentaren" utgöras av en relativ bisats som alltså saknar egentligt huvudord men i en annan formalism skulle hänföras direkt till den översta S-noden (i en TG-grammatisk trädstruktur) eller till (huvud)verbet (i en dependensstruktur). Vi får alltså:

(1.14-5) Pelle förlorade tålamodet, vilket skrämde Lisa.
 SUB FIN ARG EXT EXT EXT
 SUB FIN ARG

Denna typ får sägas vara den mest "grammatiska" av de EXT-märkta konstituenterna och det måste medges att märkningen i viss mån är en nödlösning. (Ett alternativ värt att diskutera vore att ta konsekvenserna av det ovan anförda och lägga relativsatsen som ett ARG till verbet:

(1.14-5') Pelle förlorade tålamodet, vilket skrämde Lisa. (WARNING!
 SUB FIN ARG FIN FIN FIN
 FIN ARG ARG ARG
 SUB FIN ARG)

Dock torde typen, även med den valda lösningen, alltid vara sökbar.

Fallet C är i högsta grad en restgrupp och givetvis beroende av de tillåtna suppleringsreglerna. I ett exempel som

(1.14-6) Vem har ätit upp tårtan? Den lille gossen.

får man:

(1.14-6) a) Vem har ätit upp tårtan
 SUB FIN HUV PART ARG

och bör kunna suppleras:

(1.14-6) b) Den lille gossen.
 SUB SUB SUB
 H

Vi kan här notera att varje ord i den ofullständiga meningen får en konstituenttaggning på första nivån. Om däremot t.ex. SUB ej kunnat suppleras, skulle det H, som man under alla omständigheter vill markera, komma att sakna en överordnad konstituent att vara huvudord i. Av denna anledning (ett slags symmetriskäl) markeras i sådana fall EXT på första nivån. För ytterligare exempel, både på ofullständiga meningar och användningen av EXT, se avsnitt 2.7 och 2.8.

Givetvis kan inga särskilda krav uppställas på den inre strukturen i en EXT. Det är dock väsentligt att i möjligaste mån göra all inre struktur rättvisa vid taggningen. Det är också viktigt att varken överapplicera eller underapplicera kategorin EXT. Man bör erinra sig att autentiskt språk ej alltid är påfallande grammatiskt.

2.1 Verbfrasbildande verb: Enligt avsnitt 1.5 betraktas ett relativt litet antal verb som verbfrasbildande, vilket syntaktiskt innebär att de inkluderar en följande infinitiv i den givna satsstrukturens uppsättning av verbkonstituenten (på den högre nivån), i stället för att ta infinitiven (med dess eventuella ARG e.d.) som eget, direkt argument (vars inre struktur analyseras på en lägre nivå). Jämför:

(1.5-4) Pelle skall fundera på saken.
 SUB FIN INF ARG ARG
 REL H

(1.5-5) Pelle beslutar fundera på saken.
 SUB FIN ARG ARG ARG
 INF ARG ARG
 REL H

Eftersom processen är rekursiv kan i princip mycket långa verbfraser byggas upp:

(2.1-1) Pelle borde ha kunnat försöka börja jobba nu.
 SUB FIN INF1 HUV INF2 INF3 INF4 ADV

Observera att även "block" av infinitiv av *ha* plus supinum kan fungera som byggstenar i verbfrasen!

Semantiskt kännetecknas i princip ett verbfrasbildande verb av s.k. synkategorematisk betydelse, i det att det modifierar betydelsen hos det efterföljande verbet, i stället för att självt beskriva något förlopp e.d. Med andra ord kan ett sådant verb betraktas som en operator på andra verb. Denna semantiska egenskap är givetvis den primära orsaken till att klassen verbfrasbildande verb upprättas, men kan ej utan vidare användas såsom särskiljande kriterium. Därför begagnas normalt något syntaktiskt kriterium som antages avspegla eventuella operatorsegenskaper hos verben. Obligatorisk konstruktion med infinitiv är ett sådant möjligt (men otillräckligt) kriterium; ett annat är (obligatoriskt eller optionellt) utelämnande av *att* vid konstruktion med infinitiv.

De verblexem som i SynTag betraktas som verbfrasbildande listas i bilaga 1; det rör sig om ett 40-tal lexem. Verben är grovt klassificerade i ett antal semantiska grupper av deskriptiv karaktär, nämligen Futurala (1 medlem), Allmänt modala, Aktionsartsangivande, Intentionala, Subjektivt modala,

Epistemiska samt Epistemiska, Öppen klass. Den sistnämnda gruppen är uppenbarligen avsedd att kunna utvidgas, medan de övriga i princip skall vara definitiva (jämför dock nedan!).

Listan över verbfrasbildande verb har upprättats med hjälp av följande test (föreslaget av Kerstin Norén):

- (2.1-2) Om konstruktionen Verb_n + Infinitiv kan ersättas med konstruktionen Verb_n + *att*-Sats utan egentlig betydelseförändring, så är Verb_n ej verbfrasbildande. För epistemiska verb testas med *som om*-Sats i stället för *att*-Sats.

Vi får alltså

- (2.1-3) a) Pelle ämnar gå på festen.
 (2.1-3) b) *Pelle ämnar att han går på festen.
 (2.1-4) a) Pelle beslutar gå på festen.
 (2.1-4) b) Pelle beslutar att han går på festen.

Eftersom (2.1-4) a) och b) måste betraktas som tämligen liktydiga blir alltså *besluta* ej någon verbfrasbildare. Däremot blir *ämna* verbfrasbildare, eftersom (2.1-3) b) ej ens är grammatisk. Gränsfall för testet blir verb sådana som *glömma*, *vilja*, *önska*.

Jämför:

- (2.1-5) a) Pelle vill gå på festen.
 (2.1-5) b) Pelle vill att han går på festen.

Här bedöms dock tillräcklig grad av synonymi ej föreligga (*att*-satsen i b) tycks vara beroende av någon annan faktor förutom Pelles *vilja*), varför *vilja* förs till de verbfrasbildande verben (analogt för *glömma*, *önska*).

För epistemiska verb fås på liknande sätt

- (2.1-6) a) Pelle lär komma hit.
 (2.1-6) b) *Pelle lär som om han kommer hit.
 (2.1-7) a) Pelle verkar komma hit.
 (2.1-7) b) Pelle verkar som om han kommer hit.

Här blir alltså *lär* verbfrasbildande medan *verka* utesluts, på grund av att (2.1-7) a) och b) måste betraktas som tämligen liktydiga.

Det kan förutses att enstaka potentiella verbfrasbildare kan uppträda även inom de slutna grupperna på listan. Sålunda tycks vissa idiomatiska partikel- eller komplementverb av aktionsartsangivande typ uppfylla testet (2.1-2), t.ex. *ge sig till att*. Dylika kandidater må prövas restriktivt från fall till fall. För gruppen Epistemiska, öppen klass, gäller att kandidaterna alltid är passiver. Motsvarande aktiv får *ej* konstrueras med ett beroende ARG = en infinitivfras ("objekt med infinitiv"). Verb sådana som *höras* kommer alltså icke i fråga.

(2.1-8) Lisa hördes spela piano.
 SUB FIN ARG ARG
 INF ARG

på grund av

(2.1-8') Man hörde Lisa spela piano.
 SUB FIN ARG1 ARG2 ARG2
 INF ARG

Om aktivkonstruktionen är godkänd, testas med *som om*-Sats liksom tidigare.

(2.1-9) a) Avhandlingen väntas bli färdig i vår.

(2.1-9) b) *Avhandlingen väntas som om den blir färdig i vår.

Listan i bilaga 1 avser de angivna verblexemen, i de fall där de konstrueras med (mer eller mindre direkt följande) infinitiv. Åtskilliga av de upptagna verben kan även konstrueras med substantiviskt ARG i stället för infinitiv. Observera särskilt att *låta/4* kan konstrueras med oberoende och beroende ARG (*låta ngn utföra ngt*)! Huvudlistan kompletteras med en varningslista över vissa verb som bedömts såsom ej verbfrasbildande; listan omfattar givetvis endast ett fåtal försåtliga fall.

2.2 Verbkomplement: Konstruktionen verb följt av substantiviskt uttryck uttolkas (vid normal ordföljd) vanligen så, att verbet beskriver en situation, process e.d. och det substantiviska uttrycket en företeelse som ingår eller deltar i denna situation eller process, såsom en väsentlig aktant. Det substantiviska uttrycket markeras normalt ARG (se vidare avsnitten 1.6-1.8). Emellertid förekommer fall där verb och substantiviskt uttryck ej kan tolkas var för sig, enligt ovan,

utan först tillsammans kan anses beskriva en situation, process etc. Den egentliga, lexikaliskt specifika, beskrivningen av situationen/processen återfinns i dessa fall hos det substantiviska uttrycket, medan verbet endast bidrager med en allmän händelse-handlingsbetydelse, som ger kombinationen en "verbal" karaktär. Det substantiviska uttrycket markeras i sådana fall KOMPL, vilket är en verbkategori (på liknande sätt som PART). Det bildar tillsammans med ifrågavarande verb (det sista verbet i verbfrasen) det egentliga verbet i satsstrukturen.

Av den semantiska funktionsuppdelningen mellan verb och KOMPL följer att ett KOMPL bör vara beskrivning av ett tillstånd e.d. snarare än en process. Som framgår av bilaga 2 är det typiska KOMPL ett abstrakt ord, som inom sitt område ofta är ett av de semantiskt mest grundläggande (och skulle kunna användas i en s.k. definitionsvokabulär). Vanligen kräver kombinationen verb+KOMPL specificering med en annan aktant (förutom SUB); vilket eller vilka "djupkasus" denna aktant kan fylla bestäms helt av KOMPL.

På ytplanet karakteriseras KOMPL av att det i det övervägande antalet fall saknar bestämning och står i obestämd form singularis, utan obestämd artikel. Därmed sammanhänger givetvis att kombinationen verb+KOMPL i talat språk betonas ungefär som verb+PART (ej som verb+normalt ARG). Observera att dessa villkor är nödvändiga men ej tillräckliga! Jämför

(2.2-1) Pelle kastade sten på sin lekkamrat.
 SUB FIN ARG1 ARG2 ARG2 ARG2
 REL H

Vissa KOMPL utgörs av en fras, bestående av preposition + substantiv, där substantivet åter står i obestämd form singularis. Prepositionen är i sådana fall företrädesvis *i* eller *till*; vid *till* ibland följd av substantiv i (obsolet) genitivform. Den interna strukturen markeras som i ett ARG (dvs med REL och H; se ex. (1.5-11)).

En speciell typ av KOMPL utgörs av lexikaliserade reflexivpronomen. För denna typ gäller schablonregeln:

(2.2-2) Om Verb + reflexiv (i vederbörlig betydelse) upptages såsom eget lemma i LDB, och om denna lexikalisering ej är uppenbart redundant (vid jämförelse med det enkla verbet), så skall det reflexiva pronominet markeras KOMPL. Detta specialfall av KOMPL upptages ej vidare i det följande.

De verb som typiskt konstrueras med KOMPL är sådana som *komma* ("inträdande förlopp"), *få* ("påbörjad handling"), *ha* ("pågående handling") och *ta* ("påbörjat eget handlande"); även *ge*, *hålla*, *stå*, *sätta* m.fl., i liknande betydelser, kan förekomma. Däremot bör *göra* som regel ej ta KOMPL, eftersom detta verb är en verbdummy som har den generella (och väsentliga) funktionen att "substantivera" händelsebeskrivningar, och därför i allmänhet konstrueras med processbeskrivande substantiv. Å andra sidan bör *vara* endast i undantagsfall ta KOMPL, eftersom detta verb ej har någon händelse/handlingsbetydelse.

För gränsdragningen mellan Verb+KOMPL-konstruktioner och Verb+ARG-konstruktioner finns en uppsättning semantisk-syntaktiska kriterier, vilka tyvärr ej alltid ger ett entydigt eller lättolkat utslag. Det grundläggande problemet gäller huruvida det substantiviska uttrycket kan tolkas som en självständig aktant i verbförloppet, på samma semantiska nivå som subjektet och eventuella övriga ARG, eller om det måste tolkas som en oupplöslig del av själva verbförloppet (varvid det alltså markeras KOMPL). I vissa fall är det presumtiva KOMPL helt frasbundet, i den meningen att det saknar självständig betydelse. Detta gäller t.ex. *bukt 2*, som endast förekommer i konstruktionen *få bukt med ngn/ngt*. Här är otvivelaktigt *bukt* ej någon aktant på samma nivå som *med ngn/ngt* eller som subjektet, utan måste uppenbarligen ingå i verbförloppet. I denna typ av fall, liksom i det reflexiva fallet ovan, är det alltså möjligt att direkt stödja sig på LDB. I övriga fall måste emellertid nedanstående regler appliceras och utvärderas.

Den allmänna konstruktionstyp som avses i reglerna kan principiellt skrivas

(2.2-3) A + Verb_n + (prep._b +) B + (prep._c +) C

där A, B, C är substantiviska uttryck, prep._b, prep._c är optionella, relationsmarkerande prepositionslexem och Verb_n står för (övrig verbfras plus) det egentliga verbet (lexemet) i verbfrasen. B är det presuntiva KOMPL; C må vara ∅ då reglerna så tillåter. Då prep._b finns, men ej prep._c är ordningen mellan B och C omkastad. Det förutsätts att B uppfyller de morfologiska och prosodiska villkor som nämnts ovan, samt att Verb_n är av händelse/handlingsangivande typ. För konstruktionen (2.2-3) kan följande principiella strukturer tänkas:

(2.2-4)	I	A SUB	Verb HUV ⁿ	B KOMPL	C ARG
	II	A SUB	Verb HUV ⁿ	B ARG H	C ARG ARG
	III	A SUB	Verb HUV ⁿ	B ARG1	C ARG2

Reglerna skall primärt utskilja typ I från de övriga. För gränsdragningen mellan II och III ges vissa allmänna riktlinjer nedan. Observera att III kan uppdelas i två underavdelningar: med oberoende respektive beroende argumentpar. Se även slutet av detta avsnitt, där exempel ges på hur "KOMPL-liknande" konstruktioner som ej uppfyller kraven skall analyseras.

(2.2-5) (Reglerna tillämpas och värderas i angiven ordning.)

(i) Om konstruktionen bekvämt kan tolkas såsom en relation mellan A och C, förmedlad av Verb_n + (prep._b +) B, så bör (prep._b +) B vara KOMPL. För testning används "relationsfrågor" av typ *Hur var det med A och C?*, *Vad gjorde A med C?*, etc.; om konstruktionen utgör ett rimligt svar på en sådan fråga, kan A och C anses stå i relation.

(ii) Om konstruktionen ej bekvämt kan tolkas såsom en relation mellan A och B, förmedlad av Verb_n, så bör (prep._b +) B vara KOMPL. För testning används "relationsfrågor" av motsvarande slag som i (i).

(iii) Om intet rimligt djupkasus kan ansättas för (prep._b +) B i dess egenskap av presuntivt ARG till Verb_n, så bör (prep._b +) B vara KOMPL.

(iv) Om konstruktionen knappast kan passiveras med B som subjekt, så är det troligt att (prep._b +) B är KOMPL. Observera att passivering med *det* som subjekt ej ger utslag!

(v) Om Verb_n knappast kan ta (prep._c +) C som normalt ARG (utan (prep._b +) B eller med annat än (prep._b +) B som första ARG), så styrker detta troligheten av att (prep._b +) B är KOMPL.

(vi) Om konstruktionen existerar med flera olika Verb, så styrker detta troligheten av att (prep._b +) B i samtliga fall är KOMPL.

(vii) Om (prep._b +) B är KOMPL. i en fullständig konstruktion (av typ (2.2-3)) med Verb_n och om samma (prep._b +) B förekommer i en ofullständig konstruktion, utan (prep._c +) C, med Verb_(n+1) och om Verb_(n+1) är händelse/handlingsangivande, så bör (prep._b +) B vara KOMPL. även i den ofullständiga konstruktionen.

Om konstruktionen (2.2-3) ej har struktur I (enligt (2.2-4)) står valet mellan II och III. I det ommarkerade fallet bör II väljas. Arbetsgången blir därför att undersöka huruvida III är möjlig, dels genom att konsultera principerna och reglerna i avsnitten 1.8 och 2.4, dels genom test med "relationsfrågor" på motsvarande sätt som ovan (även med treledade relationsfrågor). Observera att strukturen III är tillämplig vid åtskilliga verb som kan betraktas såsom abstrakta placeringsverb!

Eftersom reglerna i (2.2-5) delvis kan vara svårtillämpade, förtecknas i bilaga 2 ett antal typiska KOMPL., med sina vanligaste konstruktioner. Urvalet bygger dels på kumuleringar av hittills SynTaggat material, dels på genomgång av LDB. Komplementen anges, som vanligt, med lemma- och lexemnummer ur LDB; verben och prepositionerna till argumenten anses där emot i allmänhet självförklarande. Vissa kommentarer i klartext har tillfogats där så erfordras. Förteckningen bör betraktas som en (visserligen extensiv) kasuistik snarare än som ett facit. Observera a) att ytterligare konstruktionsmöjligheter än de angivna kan existera, b) att andra verb med samma händelse/handlingsbetydelse som ett angivet kan förekomma, c) att de förtecknade KOMPL. kan behöva utökas, och

- (2.2-16) Idéerna slog rot i hennes medvetande.
 SUB FIN ARG1 ARG2 ARG2 ARG2
 REL H
- (2.2-17) Pelle tog fast tjuven.
 SUB FIN PART ARG
- (2.2-18) Lisa hade ihjäl spindeln.
 SUB FIN PART ARG (Obs. att adverb ej blir KOMPL!)
- (2.2-19) Pelle hade bilen stående på gatan.
 SUB FIN ARG1 ARG2 ARG2 ARG2
 SUB HUV ARG ARG
 REL H (Beroende ARG)
- (2.2-20) Pelle gjorde sönder kameran.
 SUB FIN ARG1 ARG2
 PRED SUB (Sönder kan konstrueras predi-
 kativt.)
- (2.2-21) Lisa gör klokt i att avstå.
 SUB FIN ARG ARG ARG ARG
 H ARG ARG ARG (Betraktas som ett reducerat
 REL INF sättsargument!)
- (2.2-22) Pelle var till nytta på mittfältet.
 SUB FIN PRED PRED PRED PRED
 ARG ARG ARG ARG
 REL H ARG ARG
 REL H (Standardlösning; se 1.7.)
- (2.2-23) Lisa är till stor hjälp i forskningsarbetet.
 SUB FIN PRED PRED PRED PRED PRED
 ARG ARG ARG ARG ARG
 REL H ARG ARG
 REL H (se ovan!)
- (2.2-24) Pelle var ur stånd att försvara sig.
 SUB FIN ARG ARG ARG ARG ARG
 REL H ARG ARG ARG
 INF ARG (Abstrakt Locative.)
- (2.2-25) Polisen har ögonen på Pelle.
 SUB FIN ARG1 ARG2 ARG2
 REL H (Abstrakt Locative.)
- (2.2-26) Pelle har rykte om sig att vara korrumberad.
 SUB FIN ARG1 ARG2 ARG2 ARG1 ARG1 ARG1
 H DEL H ARG ARG ARG
 INF PRED (Jfr Pelle har
 en halsduk om
 halsen.)

2.3 Subjektval, subjektbestämningar: Vid lexem 3 av *vara* ('kunna klassificeras såsom') är både SUB och PRED substantiviska uttryck, men medan SUB normalt beskriver en individuell företeelse, är PRED normalt ett generiskt uttryck som beskriver en klass e.d. av företeelser, såsom i typfallet

(1.7-3) Pelle är lärare i svenska och historia.
 SUB FIN PRED PRED PRED PRED PRED
 H ARG ARG ARG ARG
 REL H1 CON H2

Det är emellertid långt ifrån ovanligt att verblexemet i fråga (i en specialiserad betydelse) konstrueras med två substantiviska uttryck vilka båda beskriver individuella företeelser. Även konversen, där båda uttrycken beskriver klasser med lika omfång, kan förekomma. Att identitet föreligger kan lätt testas genom omkastning av ordföljden, parafrasering med *är identisk med*, etc. Problemet vid denna "identitets"-betydelse av *vara* är givetvis vilket av de substantiviska uttrycken som skall ansättas såsom SUB. Den allmänna grundprincipen är helt enkelt att det substantiviska uttryck som är mest specifikt identifierande skall markeras SUB. Principen anknyter till tankegången att en av de semantiska huvudfunktionerna hos SUB (och kanske den enda vid konstruktions-typen med PRED) är att ange s.k. Topic.

I enlighet med grundprincipen kan följande rangordning för substantiviska individbeskrivande uttryck uppställas (jämför den liknande rangordningen i avsnitt 1.14):

- (2.3-1) I. Det självständiga pronominet *det* (*del 1*)
 II. Egennamn, deiktiskt uttryck, bestämd beskrivning
 III. Annan (obestämd) individbeskrivning

För de många fall (i synnerhet vid rangklass II) där (2.3-1) ej ger utslag gäller följande tillämpningsregler, i angiven ordning:

- (2.3-2) (i) Beskrivning som primärt hänför sig till viss roll eller funktion anses mindre specifik.
 (ii) Beskrivning som anknyter till fast referenspunkt i världen anses mer specifik.

Som SUB väljs alltså det högst rankade och mest specifika av de substantiviska uttrycken. För fall som är helt oavgörbara enligt (2.3-1) och (2.3-2) gäller:

- (2.3-3) Det första substantiviska uttrycket i satsstrukturen markeras SUB.

I exemplen nedan är SUB endast markerat genom kursivering.

(2.3-4) (Vem var det som ringde?) *Det* var Pelle.

(Rangklass I vs. rangklass II.)

(2.3-5) En av mina dödsfiender är *mannen där i hörnet*.

(Rangklass III vs. rangklass II.)

(2.3-6) *Mannen borta i hörnet* är Pelle.

(Båda rangklass II; (2.3-2) ger intet utslag, varför 2.3-3 gäller.)

(2.3-6') *Pelle* är mannen borta i hörnet.

(Se ovan!)

(2.3-7) President i USA var *Ronald Reagan*.

(Rangklass III vs. rangklass II.)

(2.3-7') Presidenten i USA var *Ronald Reagan*.

(Båda rangklass II, men enligt (2.3-2) (i) och (ii) är egen-
namnet mer specifikt än funktionsbeteckningen.)

(2.3-8) President i USA var *en f.d. skådespelare*.

(Båda rangklass III, men enligt (2.3-2) (i) är funktionsbe-
teckningen mindre specifik.)

(2.3-8') *Presidenten i USA* var en f.d. skådespelare.

(Rangklass II vs. rangklass III.)

(2.3-9) En lösning är *en utökad satsning på teknik*.

(Båda rangklass III, men *en lösning* kan betraktas som en
rollbeskrivning och alltså mindre specifik, enligt
(2.3-2) (i).)

(2.3-9') *Lösningen* är en utökad satsning på teknik.

(Rangklass II vs. rangklass III.)

(2.3-10) Muséets dyraste nyförvärv är *NN:s senaste tavla*.

(Båda rangklass III, men enligt (2.3-2) (i) och (ii) är
NN:s senaste tavla mer specifik.)

I de relativt sällsynta fall då identitetsbetydelsen avser
klasser, kan reglerna ovan ganska lätt tillämpas analogiskt.
Betrakta

(2.3-11) De värsta bråkmakarna är *Leeds' supporters*.

(Båda i princip rangklass II, men *bråkmakarna* måste betrak-
tas som en rollbeskrivning, i enlighet med (2.3-2) (i).)

Vid den "aritmetiska" specialanvändningen av *vara*, vilken kan parafraseras 'vara lika med', anses summan alltid vara PRED och termerna alltså SUB:

(2.3-12) *Tre och/plus två* är fem.

Observera här dels att *vara lika* enligt bilaga 2 betraktas som ett KOMPL-verb, med *med*-ARG, dels att den omvända ordföljden

(2.3-12') ?Fem är *tre och två*.

knappast är tänkbar annat än i starkt kontrastiva sammanhang. Däremot fungerar givetvis

(2.3-13) Fem är lika med tre och två.
 SUB FIN KOMPL ARG ARG ARG ARG
 REL H1 CON H2

Till de olika typer av diskontinuerliga SUB som diskuteras i 1.6 måste läggas ett speciellt fall där diskontinuiteten sträcker sig mellan nivåerna. Betrakta en påbyggd variant av (1.8-18), nämligen

(2.3-14) Lisa överraskade alla genom att själv begära ordet.
 SUB FIN ARG1 ARG2 ARG2 ARG2 ARG2 ARG2
 H REL SUB INF ARG

Här uppträder det typiska (gärna diskontinuerliga) subjektadjektivet *själv* i infinitivkonstruktionen, trots att en sådan egentligen ej kan ha något utsatt SUB. Eftersom den normala regeln för en infinitivkonstruktion är att SUB i närmast överordnade satsstruktur skall uttolkas såsom 'subjekt' även till den underordnade INF, kan *själv* i (2.3-14) naturligen betraktas såsom subjektbestämning till detta överordnade SUB. Observera att det överordnade ettords SUB måste markeras H, p.g.a. denna diskontinuerliga och underordnade bestämning.

I avsnitt 1.13 noteras ett marginellt fall där SUB kan ta en REL, nämligen

(1.13-9) Hittills har den bänken aldrig suttits på.
 ADV1 FIN SUB SUB ADV2 HUV SUB
 H REL

Detta fall måste givetvis skiljas från metaspråkliga "citattfall", såsom i

(2.3-15) Numera sammanskrivs "i dag" ofta.
 ADV1 FIN SUB SUB ADV2

där H-markeringen på andra nivån motiveras av citatkaraktären, och styrks av

(2.3-15') Numera sammanskrivs uttrycket "i dag" ofta.
 ADV1 FIN SUB SUB SUB ADV2

Jämför även diskussionen i 1.10. I specialfallet (1.13-9), däremot, skulle det kunna diskuteras huruvida prepositionen verkligen ingår i subjektet, varvid alternativet skulle vara att den räknades som en "rest" av ett ARG efter en "passivtransformation". Strukturen vore i så fall:

(1.13-9') Hittills har den bänken aldrig suttit på. (VARNING!)
 ADV1 FIN SUB SUB ADV2 HUV ARG
 H REL

Den alternativa lösningen skulle kunna motiveras med att SUB, lika lite som PRED, bör kunna ta en REL, samt att prepositionen ej kan stå i "subjektspositionen" mellan FIN och HUV:

(1.13-9'') *Hittills har på den bänken aldrig suttit.

Det är dock uppenbart att prepositionen uttolkas tillsammans med det substantiviska uttrycket och därför skall den, enligt SynTags grundprinciper, föras till SUB. Under alla omständigheter torde denna (mycket sällsynta) konstruktion vara lätt att återfinna i det taggade materialet.